

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาความเป็นผู้หญิงในนิตยสารสตรีสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ ได้แก่ วาทกรรม การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ เพศสภาพะ ปิตาธิปไตย สตรีนิยม อุดมการณ์ และนิตยสารผู้หญิง เพื่อเป็นกรอบความคิด แนวทางการวิเคราะห์ วิจัย โดยผู้วิจัยได้แบ่งประเด็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๒.๑.๑ วาทกรรม และการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์

มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault) เป็นนักทฤษฎีคนแรกที่ทำให้ความสำคัญกับคำว่า "Discourse" ฟูโกต์นิยามความหมายของ "วาทกรรม" ไว้ว่า

'a group of statements which provide a language for talking about – a way of representing the knowledge about – a particular topic at a particular historical moment... Discourse is about the production of knowledge through language. But...since all social practices entail meaning, and meanings shape and influence what we do – our conduct – all practices have a discursive aspect' (Hall, 1992: 291 cited in Hall, 2001: 72)

"วาทกรรม" ข้างต้นจึงหมายถึง กลุ่มถ้อยคำที่ใช้แสดงความรู้หรือวิธีการนำเสนอความรู้เกี่ยวกับหัวข้อเฉพาะในช่วงเวลาประวัติศาสตร์หนึ่งๆ ดังนั้น วาทกรรมคือ กระบวนการผลิตความรู้ผ่านภาษา แต่เพราะการกระทำต่างๆ ทางสังคมนำมาซึ่งความหมาย และความหมายต่างๆ ก่อให้เกิดความคิด และมีอิทธิพลต่อสิ่งที่เราทำหรือการกระทำของเรา ซึ่งการกระทำทั้งหมดมีลักษณะบิดเบี้ยวหรือไม่ได้แสดงออกอย่างตรงไปตรงมา

เครสส์ (Kress, 1985: 27) ได้กล่าวว่า "Discourse is a category that belongs to and derives from the social domain, and text is category that belongs to and derives from the linguistic domain. The relation between the two is one of realization: Discourse finds its expression in text" จากความคิดของเครสส์แสดงให้เห็นว่า วาทกรรมเป็นเรื่องที่มาจากแวดวงทางสังคม ส่วนตัวบทเป็นเรื่องของแวดวงทางภาษา ความสัมพันธ์ระหว่าง

วาทกรรมและตัวบทคือการตระหนักถึงความเป็นจริงร่วมกัน ซึ่งวาทกรรมจะแสดงให้เห็นได้จากตัวบท

นอกจากนี้แวนไดค์ (van Dijk, 1997: 1-2) ได้กล่าวว่าปกติ “Discourse” จะเป็นการอ้างถึงการใช้ภาษา ดังนั้น การวิเคราะห์ “Discourse” จึงวิเคราะห์ที่รูปแบบการใช้ภาษาว่าใครเป็นผู้ใช้ ใช้อย่างไร ทำไม และเมื่อไร ซึ่งถือเป็นลักษณะของหน้าที่หรือเหตุการณ์การสื่อสาร สรุปเป็นความคิดสำคัญของ “Discourse” ได้ ๓ มิติ คือ

๑. การใช้ภาษา (*Language Use*)

๒. ความเชื่อต่างๆ ที่ส่งผ่านการสื่อสาร (ปริชาน) (*The Communication of Beliefs*) (Cognition)

๓. ปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์ทางสังคม (*Interaction in Social Situations*)

ความหมายของคำว่า “Discourse” สามารถพบความสัมพันธ์ใน ๒ มิติ คือ มิติด้านภาษาและมิติด้านสังคม ดังนั้น จี (Gee, 2005: 26) จึงได้แสดงความแตกต่างทางความหมายของ “Discourse” โดยเสนอสัญลักษณ์ “D” ใหญ่ (Discourse) จะใช้เมื่อเน้นมิติทางสังคมของการใช้ภาษา การคิด การให้คุณค่า การกระทำ และการปฏิสัมพันธ์ในสังคม ส่วน “d” เล็ก (discourse) จะเน้นไปในการใช้ภาษาหรือด้านภาษาโดยเฉพาะ

ส่วนคำว่า “Discourse” ในภาษาไทยก็ปรากฏคำเรียกต่างๆ โดยอาจแยกความแตกต่างตาม ๒ มิติข้างต้น คือ เมื่อต้องการเน้นมิติด้านภาษาก็ใช้คำว่า “ปริจเฉท” และหากต้องการเน้นมิติด้านสังคมก็ใช้คำว่า “วาทกรรม” ส่วนงานวิจัยนี้จะใช้ทั้ง ๒ มิติมาเป็นแนวทางการศึกษาแต่อาจจะเน้นที่มิติทางสังคม ดังนั้น แนวคิดในการศึกษาครั้งนี้จึงเรียกได้ว่าเป็นการศึกษาวาทกรรมที่เกี่ยวกับผู้หญิงในนิตยสารได้เช่นกัน เพราะเป็นการศึกษาตัวบทที่เกี่ยวกับผู้หญิงในบริบททางสังคมขณะนั้น

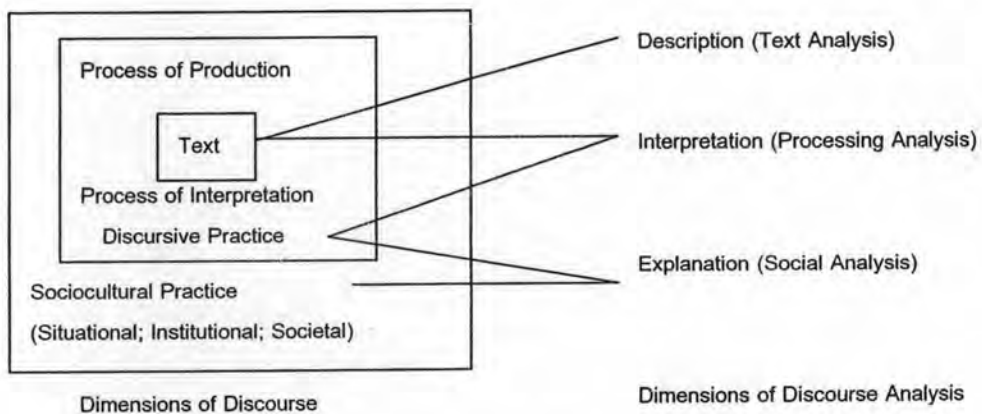
เมื่อได้ทำความเข้าใจกับคำว่า วาทกรรมแล้วก็จะมาสู่เครื่องมือสำคัญที่จะใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ นั่นก็คือ การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis หรือ CDA) ซึ่งถือเป็นแนวทางหนึ่งในการวิเคราะห์วาทกรรม ด้วยการใช้ความรู้ทางภาษาและสังคมประกอบการวิเคราะห์ นอกจากนี้การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ยังเป็นแนวทางการศึกษาที่จะทำให้เห็นถึงเรื่องของอำนาจ การครอบงำ อุดมการณ์และความไม่เท่าเทียมกัน โดยอาศัยการสื่อสารผ่านตัวบทและบริบทของสังคม หากพิจารณาเฉพาะคำว่า “วิพากษ์”^๑ นั้น เมย์ (May, 2002: 315) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ความคิดที่ผ่านการสะท้อนหรือการทดสอบจากปรากฏการณ์ในชีวิต” เมื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์วาทกรรมจะสามารถค้นหาสิ่งต่างๆ ที่ดูเหมือนจะเป็นเรื่อง

^๑ The word 'critical' is often used to indicate a reflective, examining stance toward the phenomena of life.

ปกติ ธรรมดาให้สะท้อนความคิดที่ซ่อนอยู่ด้วยกลวิธีทางภาษา หรือการนำภาษามาใช้เป็นเครื่องมือในการค้นหา ซึ่งก็คือแนวทางของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์

สำหรับแฟร์เคลาฟ (Fairclough, 1995: 96-100) นักคิดคนสำคัญในการศึกษาการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ได้ให้วัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิบัติการทางสังคมและภาษา ด้วยการหาความเป็นธรรมชาติในกระบวนการทางสังคมและคุณสมบัติของภาษาในดับทต่างๆ ซึ่งวิธีการวิพากษ์ก็จะเน้นที่การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างดับท กระบวนการทางสังคมและความสัมพันธ์ของอุดมการณ์หรืออำนาจ เป็นต้น จากความคิดดังกล่าวแฟร์เคลาฟจึงเสนอกรอบแนวคิดถึงมิติทางวาทกรรมและมิติในการวิเคราะห์วาทกรรม ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๑ แสดงกรอบความคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ ๓ มิติของแฟร์เคลาฟ ดังนี้

สำหรับกรอบความคิดของแฟร์เคลาฟ มี ๓ มิติ ดังนี้

๑. ดับท^๒ (Text) ได้แก่ ภาษาพูดและภาษาเขียน เช่น ในงานวิจัยนี้ ดับท คือ ข้อมูลภาษาที่ผู้วิจัยจะนำไปวิเคราะห์กลวิธีทางภาษา ไม่ว่าจะเป็นวัจนภาษาหรืออวัจนภาษา

๒. ปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discursive Practice) ได้แก่ การผลิตดับทและการตีความดับท ซึ่งจะเป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างปฏิบัติการทางวาทกรรม (Discourse Practice) และแบบแผนเดิมๆ ของวาทกรรม (Discourse Conventions) โดยคนทั่วไปจะแสดงความสัมพันธ์ดังกล่าวออกมาไม่ต่างกัน เช่น ในงานวิจัยนี้ ปฏิบัติการทางวาทกรรม คือ กระบวนการที่ก่อให้เกิดดับท ได้แก่ วัตถุประสงค์ของผู้ผลิต ความเป็นมาของผู้ผลิตและผู้บริโภคดับทเพื่อช่วยในการตีความดับท คือ ในฐานะของการเป็นสื่อมวลชนที่

^๒ กฤษดาวรรณ หงลดารมภ์ (๒๕๔๙: ๑๑๒) กล่าวถึงคำว่าดับทและปริจเฉทสรุปได้ว่า นักภาษาศาสตร์ส่วนใหญ่จะเห็นว่า "ปริจเฉท" (Discourse) มีความหมายคล้ายกับ "ดับท" (Text) คือ ข้อความที่สูงกว่าระดับประโยค เพราะเป็นผลจากรูปภาษามารวมกันจนกลายเป็นโครงสร้างทางความหมาย แต่ดับทสำหรับงานวิจัยนี้ คือ ข้อมูลที่ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์เพื่อศึกษา กลวิธีทางภาษาและอุดมการณ์ของความเป็นผู้หญิง

ผลิตสื่อเพื่อคนจำนวนมากย่อมมีอิทธิพลต่อผู้บริโภค ซึ่งก็คือผู้หญิง ต่างก็แสดงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตามรูปแบบของนิตยสารผู้หญิง ที่ทำให้เห็นว่าผู้หญิงเป็นคนในครอบครัวสามารถตัดสินใจหรือสั่งสอนได้ เป็นต้น

๓. ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม (Sociocultural Practice) ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะเฉพาะของตัวบทที่มีความแตกต่างกันและความซับซ้อนของกระบวนการทางวาทกรรม และกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม เช่น ในงานวิจัยนี้ ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม คือ บริบททางสังคม วัฒนธรรม ในขณะที่นิตยสารสตรีสารถือกำเนิดจนถึงวาระสุดท้ายของนิตยสาร รวมไปถึงปัจจัยต่างๆ เช่น ภาวะทางเศรษฐกิจ หรือ สภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของผู้หญิง จึงย่อมมีผลต่อการผลิตตัวบทในนิตยสารสตรีสารทั้งสิ้น

จากทั้ง ๓ มิติข้างต้น แฟร์เคลาฟี ได้เสนอแนวทางการวิเคราะห์วาทกรรม ไว้ดังนี้

๑. การพรรณนา (Description) ได้แก่ การวิเคราะห์ตัวบท เป็นการวิเคราะห์ในทางภาษาศาสตร์

๒. การตีความ (Interpretation) ได้แก่ การวิเคราะห์กระบวนการ เป็นการตีความความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางวาทกรรม (ด้วยการผลิตและตีความ) และตัวบท

๓. การอธิบาย (Explanation) ได้แก่ การวิเคราะห์ทางสังคม เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางวาทกรรมและกระบวนการทางสังคม

จากแนวทางการวิเคราะห์ของแฟร์เคลาฟี ผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ

๑. การวิเคราะห์ตัวบท ได้แก่ คอลัมน์ตอบปัญหา บทความแสดงความคิดเห็น และบทบรรณาธิการในนิตยสารสตรีสาร ด้วยวิธีการศึกษากลวิธีการใช้ภาษาของผู้เขียนบทความ เช่น การเลือกใช้คำศัพท์ ฯลฯ

๒. การตีความ ได้แก่ การนำผลการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาจากตัวบทที่ได้มาตีความเพื่อให้เห็นกระบวนการในการผลิตตัวบท ว่ามีใครเป็นผู้ผลิตนิตยสารสตรีสารและกลุ่มเป้าหมายหรือผู้บริโภคเพื่อประโยชน์ต่อการอธิบายความต่อไป

๓. การอธิบายความ ได้แก่ การอธิบายผลที่เกิดจากการตีความว่ามีอุดมการณ์อะไร ที่เกิดจากการผลิตซ้ำของวาทกรรมดังกล่าวบ้าง โดยเฉพาะการนำแนวคิดเพศภาวะปิตาธิปไตยและสตรีนิยมมาประกอบการอธิบายอุดมการณ์ที่แสดงให้เห็นในตัวบท จะช่วยทำความเข้าใจในการผลิตตัวบทมากขึ้น

ดังที่ได้กล่าวถึงแนวความคิดของ CDA มาแล้วนั้น แฟร์เคลาฟและโวดัก (Fairclough and Wodak, 1997: 271-80) สรุปแนวคิดสำคัญของ CDA ไว้ดังนี้

๑. การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์มุ่งศึกษาประเด็นปัญหาสังคม
๒. ความสัมพันธ์ทางอำนาจเป็นสิ่งที่ไม่แสดงออกโดยตรงไปตรงมา
๓. วาทกรรมประกอบด้วยสังคมและวัฒนธรรม
๔. วาทกรรมทำให้เห็นอุดมการณ์
๕. วาทกรรมมีมิติทางด้านประวัติศาสตร์ร่วมด้วย
๖. การเชื่อมโยงระหว่างบทและสังคมจะต้องผ่านสื่อกลาง
๗. การวิเคราะห์วาทกรรมเป็นเรื่องของการตีความและอธิบายความ
๘. วาทกรรมเป็นรูปแบบของการกระทำทางสังคม

แวนไดค์ (van Dijk, 2003: 352) ได้กล่าวไว้ว่า การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ คือ รูปแบบหนึ่งในการศึกษาวิเคราะห์วาทกรรม โดยการวิเคราะห์ด้วยบทที่แสดง ผลิดซ้ำ และต่อต้าน ในบริบททางสังคมและการเมือง ถึงการใช้อำนาจในทางที่ผิด การครอบงำ และความไม่เท่าเทียมกันของสังคม ดังนั้นการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์จึงอาจทำให้เข้าใจ ดีแผ่ และต่อต้านความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมได้

นอกจากนี้แวนไดค์ (van Dijk, 2003: 353-354) ยังได้แสดงกรอบแนวคิดทฤษฎีของ CDA ซึ่งแวนไดค์ได้กล่าวว่า CDA ไม่ได้มีกรอบที่ตายตัวเพียงกรอบเดียวแวนไดค์เห็นว่ากรอบสำหรับทฤษฎีนี้จะต้องมีความสัมพันธ์ของวาทกรรม บริษาน และสังคม และแสดงให้เห็นด้วยกรอบความคิดระดับมหภาคและจุลภาค คือ การใช้ภาษา ปริจเฉท ปฏิสัมพันธ์ทางภาษา และการสื่อสาร จัดอยู่ในระดับจุลภาค (Micro Level) ส่วนเรื่องของ อำนาจ การครอบงำ และความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มต่างๆ ทางสังคม จัดอยู่ในระดับมหภาค (Macro Level) การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์จึงเป็นเหมือนสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ทั้งระดับจุลภาคและมหภาค เช่น การอภิปรายเรื่องการเหยียดสีผิวในรัฐสภาเป็นปริจเฉทระดับจุลภาค แต่หากบัญญัติเป็นกฎหมายเรื่องการเหยียดผิวหรือลัทธิเหยียดผิวก็จะอยู่ในระดับมหภาค

จากแนวคิดลักษณะเดียวกันเหล่านี้ พอลทริจ (Paltridge, 2006: 179) จึงสรุปแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ไว้ดังนี้

“Critical discourse analysis explores the connections between the use of language and the social political contexts in which it occurs. It explores issues such as gender, ethnicity, cultural difference, ideology and identity and how these are both constructed and reflected in texts. It also investigates ways in which language

constructs and is constructed by social relationships. A critical analysis may include a detailed textual analysis and move from there to an explanation and interpretation of the analysis. It might proceed from there to deconstruct and challenge the text/s being examined. This may include tracing underlying ideologies from the linguistic features of a text, unpacking particular biases and ideological presuppositions underlying the text, and relating the text to other texts and to people's experiences and beliefs."

จากการสรุปแนวคิด CDA ของพอลทริจทำให้เห็นว่า CDA ศึกษาการเชื่อมโยงระหว่างการใช้ภาษาและบริบททางสังคมการเมืองซึ่ง CDA ศึกษาประเด็นต่างๆ เช่น เพศสภาวะ เชื้อชาติ ความแตกต่างทางวัฒนธรรม อุดมการณ์และอัตลักษณ์ เหล่านี้ถูกสร้างและถูกสะท้อนในตัวอย่างใด CDA ยังศึกษาด้วยวิธีต่างๆ ซึ่งภาษาสร้างและถูกสร้างโดยความสัมพันธ์ทางสังคม CDA อาจจะรวมการวิเคราะห์ที่ตัวอย่างละเอียดและนำไปสู่การอธิบายความและการตีความ CDA อาจจะเริ่มจากรื้อสร้างและทำลายด้วยการวิเคราะห์ที่ตัวบท รวมถึงการค้นหาอุดมการณ์ที่แฝงอยู่จากคุณสมบัติของภาษาในตัวบท ด้วยการเปิดเผยอคติต่างๆ รวมทั้งความเชื่อเบื้องต้นของอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในตัวบท ความสัมพันธ์แบบสหบท ประสพการณ์และความเชื่อของคน

ริชาร์ดสัน (Richardson, 2007: 237) กล่าวว่า "CDA is interested in linking linguistic analysis to social analysis. More specifically, CDA is interested in social problems such as dominance, power abuse, discrimination (racist, sexist, nationalist, ethnicist, etc.) and the role that language plays in reproducing, or resisting such iniquitous social realities." หมายความว่า CDA สนใจการเชื่อมโยงการวิเคราะห์ภาษาไปสู่การวิเคราะห์สังคม โดยเฉพาะปัญหาสังคม เช่น การครอบงำ การใช้อำนาจในทางผิด การเลือกปฏิบัติ (เหยียดผิว แบ่งแยกเพศ ชาตินิยม เชื้อชาติพันธุ์นิยม เป็นต้น) และบทบาทของภาษาในการผลิตซ้ำ หรือต่อต้านความจริงทางสังคมที่ไม่เป็นธรรม

นอกจากนี้ ริชาร์ดสัน (Richardson, 2007: 27) ยังได้กล่าวว่า CDA มีหลักการสำคัญ ๔ ประการ คือ ลักษณะในการสร้างหรือสร้างใหม่ของวาทกรรม (The Constituted and (Re)Creative Character of Discourse) ความสัมพันธ์ทางอำนาจและสังคม (Power and Social Relations in Discourse) อุดมการณ์ (Ideology) และการครอบงำ (Hegemony)

จากแนวคิดวาทกรรม และการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (CDA) ที่ผู้วิจัยนำมาใช้เป็นกรอบความคิดในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า ภาษาเป็นข้อมูลสำคัญที่จะนำมาใช้ศึกษาวาทกรรมหรือการสร้างความเป็นผู้หญิงในนิตยสารสตรีสาร โดยอาจจะซ่อนให้เห็นอุดมการณ์ที่แฝงอยู่เบื้องหลังการใช้ภาษาของผู้เขียน การตีความและอธิบายความครั้งนี้จึงต้องอาศัยทฤษฎีทางสังคมหรือบริบททางสังคมขณะนั้นมาช่วยอธิบายความด้วย เมื่อภาษาไม่อาจจะแยกออกจากสังคมได้ การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์จึงต้องการชี้ให้เห็นอำนาจของภาษาว่าไม่เพียงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารของคนในสังคมเท่านั้น แต่ภาษายังไปมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับผู้ใช้ภาษาโดยไม่รู้ตัว การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์จึงต้องการสะท้อนความคิดที่อยู่เบื้องหลังการใช้ภาษา โดยทั้งผู้ส่งและผู้รับอาจไม่ทันสังเกตเห็นความคิดเหล่านี้เพื่อให้เกิดผลกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต่อไป

๒.๑.๒ เพศภาวะ* ปีตาธิปไตย และสตรีนิยม

การศึกษาเรื่องของผู้หญิงมีแนวคิดที่สำคัญ คือ แนวคิดในเรื่องเพศภาวะและสตรีนิยม ได้มีคำพูดหนึ่งของสตรีชาวฝรั่งเศสชื่อ ซีมอน เดอ โบวัวร์ (Simone de Beauvoir, 1989) กล่าวไว้ว่า 'One is not born a woman; rather one becomes a woman' นั่นคือ เราไม่ได้เกิดมาเป็นผู้หญิงแต่เราได้กลายมาเป็นผู้หญิงในภายหลัง จากคำพูดดังกล่าวทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างเพศสรีระ (Sex) ที่เป็นคุณสมบัติทางกายภาพติดตัวแต่ละคนมาตั้งแต่กำเนิด และเพศภาวะ (Gender) ที่เกิดจากกระบวนการสร้างความเป็นเพศผ่านทางสังคมและวัฒนธรรมนั้น ๆ

ซาปิโร (Shapiro, 1981 cited in Mcelhinny, 2005: 22) กล่าวว่า เพศสรีระและเพศภาวะมีจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์ความคิด ความจริงที่ขัดแย้งกัน ระหว่างทางชีววิทยาและวัฒนธรรม คำว่า "เพศสรีระ" จะใช้เมื่อต้องการพูดถึงความแตกต่างทางร่างกายระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ส่วนคำว่า "เพศภาวะ" จะใช้เมื่อต้องการจะพูดถึงในทางสังคม และวัฒนธรรม

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับเพศภาวะนั้น เคนเดล และเทนเนน (Kendall and Tannen, 2003: 548-561) ได้แสดงให้เห็นความคิดในการแบ่ง "เพศสรีระ" ทางกายภาพ และ "เพศภาวะ" ว่าเกิดจากการสร้างของสังคมวัฒนธรรม การวิจัยทางภาษาและเพศภาวะก่อนหน้านี้จึงมักจะสนใจศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

*คำว่า เพศภาวะ (Gender) อาจมีผู้ใช้ว่า เพศสภาพหรือเพศสถานะหรือตามพจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๙ เรียกว่า สถานะเพศ

๑. ความแตกต่างระหว่างภาษาพูดของผู้ชายและผู้หญิง โดยเฉพาะเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กัน

๒. การเน้นอธิบายภาษาพูดของผู้หญิง

๓. การแสดงให้เห็นถึงบทบาทของภาษาในการสร้างและการมีอยู่ซึ่งความไม่เท่าเทียมกันในสังคมระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย

ความคิดเรื่องภาษาและบทบาททางเพศนั้น เลคอฟ (Lakoff, 1975 cited in Schiffrin, 2003: 549) ได้กล่าวไว้ในเรื่อง Language and Woman's Place ว่าการใช้หลักฐานทางภาษาแสดงความไม่เท่าเทียมกันระหว่างบทบาทของผู้หญิงและผู้ชาย ว่าบทบาทของผู้ชายคือการสร้างบรรทัดฐานการใช้ภาษาของผู้หญิง ปฏิเสธผู้หญิงในการเข้าถึงอำนาจ และแสดงให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันในสังคม เลคอฟยังระบุว่ารูปแบบภาษาของผู้หญิงมีความอ่อนแอซึ่งทำให้เห็นว่าเป็นคนอ่อนแอด้วย "weaker" (oh, dear vs damn) เช่น ผู้หญิงมักถูกกำหนดให้พูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ อ่อนหวาน มากกว่าคำที่ไม่สุภาพ หยาดคาย เหมือนกับสังคมไทยที่ยอมรับให้ผู้หญิงพูด มึง กู หรือคำหยาดคายเช่นเดียวกับผู้ชาย เพราะทำให้ผู้หญิงจะถูกมองเป็นลบมากกว่าผู้ชาย การใช้ถ้อยคำที่ต่างกันนี้จึงทำให้ผู้หญิงถูกมองว่าอ่อนแอไปด้วย เพราะไม่ได้ใช้คำพูดที่แสดงความเก่ง กล้า เข้มแข็ง ตามความเข้าใจของคนในสังคมส่วนใหญ่ อีกทั้งการใช้ภาษาของผู้หญิงและผู้ชายก็เป็นเรื่องของกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่ทำให้การใช้ภาษาของทั้งสองเพศแตกต่างกัน

ดังที่ ซิมป์สัน (Simpson, 1993: 167-168) ได้กล่าวถึง การใช้ภาษาเรียก 'he/man' เป็น 'common gender' เมื่อคำทั้งสองสามารถอ้างถึง male and female ได้ เช่น Man is a mammal which breastfeeds his young and experiences difficulty in giving birth. เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยคิดว่าจากการวิเคราะห์ความลำเอียงของเพศสภาวะในภาษานั้นถือเป็นส่วนสำคัญที่สามารถนำมาวิเคราะห์ภาษาเชิงวิพากษ์ได้

โดยยังมีแนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้คือ ปิตาธิปไตยและสตรีนิยม สำหรับแนวคิดปิตาธิปไตยได้มีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ ดังนี้

ริช (Rich, 1976 อ้างถึงใน พรพิไล ถ่มรงค์ษ์สัตว์, ๒๕๓๙: ๓๔) กล่าวถึง ปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่ว่า การถือระบบชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) เป็นอำนาจของผู้ชาย ในทางครอบครัว สังคม อุดมการณ์ ระบบการเมือง ซึ่งผู้ชายสามารถใช้อำนาจกดดันโดยตรง หรือผ่านพิธีกรรม ประเพณี กฎหมาย ภาษา ขนบธรรมเนียม สำนวนโวหาร การศึกษา การแบ่งงานกันทำมีส่วนกำหนดบทบาทว่าผู้หญิงควรทำหรือไม่ควรทำอะไร โดยให้ผู้หญิงตกอยู่ใต้ อำนาจของผู้ชาย เช่น ผู้หญิงที่อยู่ในสังคมชาวมุสลิมจะต้องอยู่ภายในบ้านหรือมีผ้าคลุมหน้า

(Purdah) ผู้หญิงที่เสิร์ฟกาแฟให้สามีตอนเช้า ในหมู่บ้าน Berberw ไม่ว่าผู้หญิงจะมีฐานะทางเศรษฐกิจอย่างไร ผู้หญิงต้องอยู่ใต้อำนาจของบิดา และมีสิทธิหรืออำนาจเท่าที่ระบบชายเป็นใหญ่อนุญาต

ชีวิน (Shewin, 1988 อ้างถึงใน วารุณี ภูริสินสิทธิ์, ๒๕๔๕: ๔-๕) ได้กล่าวไว้ว่า สตรีนิยม หมายถึง ระบบคิดและขบวนการทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ที่เห็นว่าผู้ชายอยู่ในฐานะเหนือผู้หญิง หรือสตรีนิยมมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นวิถีของทั้งความคิดและการกระทำ ในงานทางวิชาการ สตรีนิยมมีลักษณะเป็นสหสาขาวิชา และยอมรับให้ศึกษาประสบการณ์ส่วนตัวเป็นข้อมูลได้

เฮนเนสซี (Hennessy, 2000: 24 cited in Barát, 2005: 222) ได้กล่าวสรุปความแตกต่างระหว่างผู้หญิงผู้ชายซึ่งนำมาสู่แนวคิดสำคัญของปีตาธิปไตย ได้แก่ “การทำให้ตำแหน่งระหว่างเพศหญิงและชายแตกต่างกันและตรงข้ามกันด้วยให้เกิดแรงดึงดูดทางธรรมชาติเข้าหากัน ความคิดของการเป็นเพศตรงข้ามถือเป็นแนวคิดสำคัญของปีตาธิปไตย ตำแหน่งของผู้หญิงถูกมองว่าเป็นคนอื่นที่มีฐานะเป็นรอง มีคุณสมบัติ (เฉพาะเรื่องทางเพศ) และเป็นคนไร้แรงงานที่ถูกเอาเปรียบ เพราะผู้หญิงมีมดลูกหรือร่างกายที่ตรงข้ามกับผู้ชาย”

ความคิดที่เห็นความไม่เท่าเทียมทางเพศได้นำมาศึกษาทั้งเพศหญิงและเพศชาย โดยส่วนใหญ่จะเห็นว่าเพศชายได้เปรียบ หรือมีอำนาจเหนือเพศหญิง การศึกษาผู้หญิงของ ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (๒๕๓๙: ๔๙๕-๕๒๓ อ้างถึงใน สุริชัย หวันแก้ว, ๒๕๕๐: ๙๙-๑๐๒) พบว่ามี ๒ ทักษะ คือ กลุ่มแรกมองว่าผู้หญิงและผู้ชายในสังคมไทยนั้นแตกต่างแต่เท่าเทียม ซึ่งเป็นการมองแบบความสัมพันธ์ระดับบุคคลจึงเห็นว่าผู้หญิงไม่ต่ำกว่าผู้ชาย ส่วนอีกกลุ่มมองว่าผู้ชายและผู้หญิงสังคมไทยไม่เท่าเทียมกัน แม้จากประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมไทยให้ความสำคัญกับผู้หญิงในพิธีกรรม ความเชื่อและการสืบเชื้อสายจากผู้หญิง แต่เมื่อมีการพัฒนาผู้หญิงกลับยิ่งถูกเอาเปรียบมากขึ้น ดังนั้น การทำความเข้าใจผู้หญิงโดยใช้ “ความรู้และภาพ” ของผู้หญิงตะวันตกต้องเข้าใจบริบทที่ต่างกันด้วย

หากจะกล่าวถึงบริบทสังคมปัจจุบันทุกสังคมพบว่าเป็นสังคมแบบถืออำนาจของชาย (พ่อ) เป็นใหญ่ ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างหญิงกับชาย ปรากฏในทุกมิติของสังคมทั้งการผลิตที่แม้ผู้หญิงจะเป็นผู้ผลิต แต่ผู้ชายก็เป็นคนคุมอำนาจผ่านโครงสร้างครอบครัวแบบพ่อเดียวเมียเดียว ที่สร้างความคิดให้ผู้ชายเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว และสังคมแบบถืออำนาจชายเป็นใหญ่จะมีความคิดหรืออคติทางเพศที่เรียกว่า “เพศนิยม” (Sexist) คือ เชื่อว่าบางเพศเหนือหรือด้อยกว่าอีกเพศหนึ่ง และใช้เพศเป็นเกณฑ์ตัดสินทุกอย่าง (กาญจนา แก้วเทพ, ๒๕๔๓: ๘)

บุญเสริม หุตะแพทย์ (๒๕๔๕: ๓๑) กล่าวไว้ว่า "ชายเป็นใหญ่" (Patriarchy) หมายถึง การปกครองโดยบิดา (The Rule of Father or the "Patriarchy") โดยมักใช้คำนี้ในการอธิบายลักษณะครอบครัวที่ถือเอาฝ่ายชายเป็นใหญ่ เป็นผู้นำ หรือเป็นหัวหน้าครอบครัว ในปัจจุบันมีการนำมาใช้ในความหมายที่กว้าง ครอบคลุม ๓ ลักษณะ คือ ลักษณะที่ฝ่ายชายมีอำนาจครอบงำฝ่ายหญิง (Male Domination) ลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ฝ่ายชายอยู่เหนือฝ่ายหญิง (The Power Relationship) และลักษณะที่หมายถึงระบบ (System) ที่ฝ่ายหญิงตกอยู่ในฐานะที่เสียเปรียบฝ่ายชายในแทบทุกด้าน

ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (๒๕๔๖: ๑๙-๒๐) กล่าวไว้ว่า ปิตาธิปไตยปรากฏในทุกแง่มุมของชีวิตผ่านการให้ความหมายและอำนาจ และผู้หญิงก็มีประสบการณ์ต่อปิตาธิปไตยแตกต่างกันหลากหลาย เพราะมีมิติอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น ชนชั้น และชาติพันธุ์ ความคิดเกี่ยวกับสตรีนิยมเองก็ยังอยู่ในความหมายและกฎเกณฑ์ที่ผู้ชายควบคุมอยู่ นักคิดสตรีนิยมจึงถูกกำกับโดยปิตาธิปไตย ดังนั้นการศึกษาแนวสตรีนิยมจึงควรพิจารณาตามความคิดของฟูโกต์ที่ต้องการให้แยกระบบอำนาจความจริงจากรูปแบบการครอบงำต่างๆ และการตรวจสอบความหมายหรือความเชื่อก็อาจเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาที่ดีได้

เสนาะ เจริญพร (๒๕๔๘: ๒๙๘-๒๙๙) ให้นิยาม ปิตาธิปไตย (Patriarchy) ว่า หมายถึง วิธีคิดและแบบแผนปฏิบัติอันมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญ คุณค่า และอภิสิทธิ์แก่ผู้ชายเหนือกว่าผู้หญิงอย่างเป็นระบบ เดิมทีคำนี้หมายถึง "อำนาจของบิดา" ต่อมาค่อยๆ กลายนัยยะมาสู่ "ระบบชายเป็นใหญ่" โดยอาศัยอำนาจของบิดาเป็นฐานแก่อำนาจของเพศชายโดยรวม ปิตาธิปไตยเป็นอำนาจในลักษณะที่แผ่เร้นกว่าอำนาจประเภทอื่นๆ เช่น อำนาจรัฐ อำนาจทุน ซึ่งปรากฏอย่างเปิดเผยในรูปของกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ฯลฯ เพราะคติแบบปิตาธิปไตยแทรกซึมอยู่ในอนุตถต่างๆ ของความสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลในชีวิตประจำวันและมีลักษณะเป็นโครงสร้างครอบคลุมบทบาท พฤติกรรม วิธีคิด ทั้งของเพศหญิง เพศชาย และเพศอื่นๆ ระบบปิตาธิปไตยนี้จึงอาจเรียกได้ว่าระบบชายเป็นใหญ่

เนื่องจากสังคมตะวันตกมีความคิดในเรื่องอารยธรรมปิตาธิปไตยที่มีผู้ชายเป็นศูนย์กลาง และเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชา ส่วนผู้หญิงเป็นรองและเป็นผู้อยู่ใต้การปกครอง ผู้ชายถือเป็นมาตรฐานของมนุษย์ (Human Norm) ขณะที่ผู้หญิงเป็นเหมือนวัตถุแห่งความงาม (Object of Beauty) และวัตถุทางเพศ (Sex Object) ผู้ชายเป็นเพศหลักและเป็นเพศที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นตัวแทนของมนุษยชาติโดยรวม (สุรภีพรรณ จัตุราภรณ์, ๒๕๕๐: ๒๗๗)

จากการทำความเข้าใจความหมายหรือแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับปีศาจไปโดยข้างต้นจะพบว่า เนื้อหาส่วนใหญ่มีส่วนสัมพันธ์กับสตรีนิยมอย่างเลี่ยงไม่ได้ เพราะทั้งสองแนวคิดมีส่วนสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ดังนั้นหลังจากนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความหมายและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสตรีนิยม ดังนี้

ความคิดของสตรีนิมนั้นสามารถกล่าวโดยสรุปตามการจำแนกของ กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๓๕, ๑๒๑-๑๕๘) แบ่งเป็น ๒ ค่ายใหญ่ ได้แก่

๑. ทฤษฎีที่ถือเอา “ตัวตนของสตรี” เป็นศูนย์กลางการวิเคราะห์ มีอิทธิพลตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๖๐-๑๙๗๐ โดยมองว่าสตรีทั่วโลกเหมือนกันและมีอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ร่วมด้วยไม่ว่าอยู่ที่ไหนของโลก โดยอุดมการณ์จะทำหน้าที่เพียงประการเดียว คือ การปิดกั้น “ความเป็นตัวตนของผู้หญิงอย่างแท้จริง” แนวคิดนี้ได้ถูกนำมาใช้วิเคราะห์งานทางด้านวรรณกรรมนวนิยาย ฯลฯ โดยเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง “เพศของผู้เขียน” กับ “ผลงานที่ออกมา” แต่ก็พบกับปัญหาหลายประการที่ไม่สามารถอธิบายได้ เช่น กรณีนักเขียนชายยกย่องสตรี หรือนักเขียนสตรีโจมตีผู้หญิงด้วยกันเอง เป็นต้น การพัฒนาแนวคิดนี้จึงนำไปสู่ก้าวที่สองต่อไป

๒. ก้าวที่สองของ “ทฤษฎีที่ถือตัวตนผู้หญิงเป็นศูนย์กลาง” ซึ่งเริ่มไม่ให้ความสำคัญกับเพศผู้หญิงที่เป็นมนุษย์จริงๆ เช่น เฟมินิสต์ฝรั่งเศสได้วิเคราะห์ลึกไปถึงโครงสร้างภาษาว่ามีความแน่นอนตายตัวมาก ทั้งที่ความจริงโครงสร้างภาษามีความซับซ้อนแตกต่าง และหลากหลาย ผู้ชายได้ใช้อำนาจกับความซับซ้อนเหล่านี้ เช่น สรรพนามคำว่า “ผม” ใช้ได้ทุกกรณี ขณะที่ผู้หญิงมีความแตกต่างหลากหลาย ตั้งแต่ “ดิฉัน ฉัน อีฉัน เตียนหนู” เป็นต้น นอกจากนี้กาญจนายังได้กล่าวอีกว่า แม้รูปภาษาถือเป็นสื่อกลางการสื่อสาร แต่ภาษากลับไม่มีความเป็นกลางเนื่องจากภาษาได้ซึมซับขนบธรรมเนียมทางประวัติศาสตร์และปรัชญาที่ให้เพศชายมีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิงว่ามีแต่ “สัญลักษณ์หรือภาษาแบบผู้ชายเท่านั้นที่เป็นศูนย์กลางและเป็นสากล”

วิลาลินี พิพิฑกุล (๒๕๔๑: ๒๐๕-๒๒๑) ได้เขียนบทความเรื่องเทคโนโลยีใหม่แต่อุดมการณ์เก่าวิพากษ์ทฤษฎีสื่อสารมวลชน (กระแสหลัก) จากทัศนะสตรีนิยม (Feminism) โดยพบว่า ผู้หญิงถูกกีดกันออกจากเรื่องของเทคโนโลยีหรือวิทยาศาสตร์ และแนวคิดที่นักสตรีนิยมถือเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดคืออุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ ซึ่งเน้นกลุ่มทฤษฎีมาร์กซิสม์และอุดมคตินิยม เพื่อถอนรากถอนโคนให้ออกไปจากระบบวัฒนธรรมหรือแนวคิดนี้ เพราะความเชื่อในอุดมการณ์นี้นำไปสู่การปกครองครอบงำและทำร้ายผู้หญิงในที่สุด วิลาลินีไม่เห็นด้วยกับ นักสตรีนิยมที่ต่อต้านเทคโนโลยีและความคิดใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น และไม่สนับสนุนให้

นักสื่อสารมวลชนมองข้ามความสำคัญในเรื่องเทคโนโลยีด้วยความคุ้นเคยว่า “เรื่องนี้ไม่เกี่ยวกับผู้หญิง” วิลาสินีเชื่อว่าทุกอย่างในสังคมเกิดจากฐานของความสัมพันธ์ระหว่างเพศ จนกลายเป็นอุดมการณ์ที่ยากจะเปลี่ยนแปลง

นอกจากนี้ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (๒๕๔๔) ยังได้กล่าวถึง ความหมายของสตรีนิยมว่าจะต้องมียุคประกอบ ๔ ด้าน คือ

๑. สตรีนิยมเป็นทฤษฎีการมองแบบภาพรวม ที่ว่าด้วยสภาวะหรือลักษณะที่ผู้หญิงถูกกดขี่และอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ชายในขอบเขตทั่วทั้งโลก
๒. สตรีนิยมเป็นทฤษฎีทางสังคม-การเมือง และปฏิบัติการ ซึ่งมุ่งปลดปล่อยผู้หญิงทั้งหมดให้เป็นอิสระจากความเป็นใหญ่และการขูดรีดเอาเปรียบของผู้ชาย
๓. สตรีนิยมเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ครอบคลุมการเผชิญหน้าอย่างมียุทธศาสตร์ ยุทธวิธีกับระบบสังคมที่ปฏิบัติต่อผู้คนอย่างไม่เท่าเทียมกันบนฐานของระบบเพศ-ชนชั้น
๔. สตรีนิยมเป็นอุดมการณ์ที่ยืนหยัดเป็นฝ่ายตรงกันข้ามเชิงวิภาษวิธีกับอุดมการณ์และปฏิบัติการทั้งหลายทั้งปวงที่ต่อต้านผู้หญิง

วารุณี ภูริสินสิทธิ (๒๕๔๕: ๑๗๔-๑๗๗) ได้กล่าวถึงสตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ ที่ปฏิเสธความเหมือนกันของกลุ่มผู้หญิง หรือมีอัตลักษณ์ของกลุ่มผู้หญิงที่แน่นอน รวมไปถึงการปฏิเสธในเรื่องความเป็นสากลของผู้หญิง และยังปฏิเสธระบบความคิดแบบแบ่งคู่ตรงข้าม สตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่จะให้ความสำคัญกับความแตกต่างของผู้หญิงที่มีอยู่อย่างมากมาย รวมทั้งความหลากหลายที่มีอยู่ในผู้หญิงแต่ละคน นอกจากนี้ วารุณี ยังได้แบ่งสตรีนิยมตามสำนักคิดต่างๆ ได้ดังนี้

๑. สตรีนิยมสายเสรีนิยม (Liberal Feminism) เป็นสำนักคิดแรกของสตรีนิยม เริ่มมีขึ้นในศตวรรษที่ ๑๗ มีแนวคิดที่ต้องการเรียกร้องผู้หญิงในฐานะมนุษย์ที่ควรมีสติเท่าเทียมผู้ชาย
๒. สตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ (Marxist Feminism) เป็นสำนักคิดที่ได้รับความนิยมในช่วงทศวรรษ ๑๙๖๐-๑๙๗๐ ซึ่งเน้นเรื่องของทุนนิยมที่มองว่าผู้หญิงจะเท่าเทียมผู้ชาย หากผู้หญิงได้ไปอยู่ในพื้นที่สาธารณะเหมือนผู้ชาย
๓. สตรีนิยมสายถอนรากถอนโคน (Radical Feminism) เป็นสำนักคิดที่เริ่มขึ้นในต้นทศวรรษ ๑๙๗๐ และเป็นแนวคิดเดียวที่ไม่ได้มาจากผู้ชายแต่เชื่อว่าผู้หญิงถูกกดขี่เพราะเพศของผู้หญิงเอง จึงต้องการเปลี่ยนแปลงสังคมตั้งแต่ระดับพื้นฐาน

๔. สตรีนิยมสายสังคมนิยม (Socialist Feminism) เป็นสำนักคิดที่เริ่มขึ้นในต้นทศวรรษ ๑๙๗๐ เพราะไม่พอใจคำอธิบายแนวคิดสตรีนิยมสายมาร์กซิสต์ที่ไม่เห็นมิติทางเพศ แนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับพื้นที่ส่วนตัวของผู้หญิง และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างหญิงชาย

๕. สตรีนิยมสายจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Feminism) เป็นแนวคิดที่เชื่อว่าต้องทำความเข้าใจระดับจิตใจจึงจะเข้าใจพัฒนาการความเป็นผู้หญิง

๖. สตรีนิยมสายหลังสมัยใหม่ (Postmodern Feminism) เป็นแนวคิดที่เริ่มในทศวรรษ ๑๙๘๐ ซึ่งมาจากสตรีนิยมฝรั่งเศส โดยให้ความสำคัญกับภาษาว่าเป็นสิ่งสร้างความหมายของชายเป็นใหญ่และอัตลักษณ์ทางเพศขึ้น

สุริชัย หวันแก้ว (๒๕๕๐: ๔๒-๔๕) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของสตรีนิยมไว้ในศตวรรษที่ ๒๐ ขบวนการสิทธิสตรีและสตรีนิยม (Feminism) เคลื่อนไหวเรื่องเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างเพศและสิทธิสตรี ซึ่งเป็นความคิดที่น่าจะมาจากรากฐานแนวคิดสตรีเสรีนิยม (Liberalism) ในตะวันตก และการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจระบบอุตสาหกรรม จากระบบการผลิตเปลี่ยนไปเป็นระบบอุตสาหกรรมมากขึ้น มีการแบ่งงานบ้านกับงานเศรษฐกิจอย่างชัดเจนมากขึ้น ผลด้านลบคือผู้หญิงเข้าสู่ระบบการผลิต ต้องทำทั้งงานบ้านและครอบครัว ผู้หญิงที่ฐานะทางสังคมไม่ดีจะลำบากกว่าผู้หญิงชนชั้นสูง ผลด้านบวกคือผู้หญิงได้มีการศึกษาซึ่งส่งผลให้ผู้หญิงตระหนักว่าตนเองไม่มีสิทธิทางการเมือง แนวคิดการเคลื่อนไหวสตรีนิยมได้สร้างกระแสตื่นตัวไปทั่วโลก ในช่วง ๓-๔ ทศวรรษ โดยเฉพาะสหประชาชาติประกาศให้ปี พ.ศ.๒๕๑๕ (ค.ศ.1975) เป็นปีสตรีสากล

จากแนวคิดในเรื่องเพศสภาวะ ปิตาธิปไตย และสตรีนิยม แสดงให้เห็นว่ากระบวนการขัดเกลาทางสังคมและวัฒนธรรม สร้างความเป็นเพศหญิงหรือชายให้เกิดขึ้น นิตยสารถือเป็นสื่อสาธารณะจึงเข้าถึงผู้หญิงจำนวนมาก การถ่ายทอดความคิด คำแนะนำ บอกกล่าวที่นิตยสารสื่อสารไปยังผู้อ่านย่อมส่งผลกับกระบวนการคิด ความเชื่อของผู้อ่านนำไปสู่วิถีปฏิบัติและการเปลี่ยนแปลงตนเองตามข้อเสนอของนิตยสารนั้นได้ โดยผู้หญิงอาจไม่เคยตั้งคำถามต่อสิ่งที่ถูกบอกให้เชื่อเหล่านั้น ความคิดที่ครอบงำผู้หญิงเหล่านี้มีอุดมการณ์ร่วมกันของคนในสังคมเดียวกันปรากฏอยู่ โดยทั้งผู้ผลิตนิตยสารและผู้อ่านอาจไม่รู้สึกรู้สีกตัวแต่ก็ได้มีผลต่อพฤติกรรมหรือการปฏิบัติตัวของผู้หญิงในสังคมไปแล้ว ดังนั้น การค้นหาอุดมการณ์ที่ซ่อนอยู่ก็จะทำให้เห็นว่าความคิดหรือวิถีปฏิบัติของผู้หญิงในสังคมนั้นมีอุดมการณ์ใดครอบงำอยู่เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ใครในการผลิตอุดมการณ์นั้นๆ ขึ้นมา

๒.๑.๓ อุดมการณ์

วเนส ปิยะกุลชัยเดช (๒๕๔๘: ๑๓๐-๑๓๓) ได้กล่าวถึงความเป็นมาของคำว่า อุดมการณ์ว่า อุดมการณ์ หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า “Ideology” นั้น คนแรกที่ใช้คำนี้ คือ อังตวน หลุยส์ คลอเด เดสตาท เดอ เทรซี (Antoine Louis Claude Destutt de Tracy, 1754-1836) ในช่วงแรกอุดมการณ์หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับความคิดแบบวิทยาศาสตร์ คือ เน้นการใช้เหตุผลโดยไม่มีอคติ ควบคู่กับความเป็นไปในสังคม ความหมายในที่นี้จึงจัดอยู่ในเชิง บวก จนกระทั่งนโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte, 1769-1821) หลังพ่ายศึกที่ รัสเซีย ได้กล่าวตอบโต้เหล่านักวิชาการที่โจมตีเขา โดยกล่าวว่าคนพวกนี้เป็น Ideologues คือ เป็นพวกไม่เข้าใจความเป็นจริงในสังคมและยึดติดกับความคิด ทฤษฎีที่ไม่อาจปฏิบัติได้ ซึ่ง บรรดานักวิชาการต่างๆ ถือว่าเป็นครั้งแรกที่ Ideology ใช้ในความหมายเชิงลบ

นอกจากนี้ วเนส ปิยะกุลชัยเดช (๒๕๔๘: ๑๓๕) ยังได้กล่าวอีกว่า “คำว่า อุดมการณ์ปรากฏในความเข้าใจของสังคมไทยอย่างน้อยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นต้นไป โดยเริ่ม ที่ความหมายของมานิต มานิตเจริญ หรือเปลื้อง ณ นคร ซึ่งให้ความหมายของอุดมการณ์ว่า เป็นสิ่งที่ตั้งใจจะไปให้ถึงไม่ว่าจะเป็นในแง่ของแผนการหรือจุดมุ่งหมาย ในแง่นี้ความหมายไม่ได้ เป็นในแง่ที่เป็นบวกที่พึงปรารถนาหรือในแง่ที่เป็นลบที่ไม่พึงปรารถนา แต่ความหมายของ อุดมการณ์ของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ นั้นกลับมีความหมายใน ทางบวกอย่างชัดเจนเพราะแสดงออกถึงสิ่งที่พึงปรารถนาที่น่าจะบรรลุถึง ส่วนพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ กลับเปลี่ยนความหมายไปในทางเดียวกับมานิต มานิตเจริญและเปลื้อง ณ นครอีก” โดยให้ความหมายของคำว่า อุดมการณ์ คือ หลักการที่วาง ระเบียบไว้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

สังคม ศรีราช (๒๕๒๗: ๙๑-๙๕) กล่าวถึงอุดมการณ์เกิดจากความคิดเรื่องชาติ ซึ่งเป็นความคิดสำคัญในทางการเมือง ที่ทำให้คนมีความรู้สึกนึกคิดร่วมกัน โดยมาจากสำนึกว่า มีบางอย่างเหมือนกัน เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ฯลฯ การสร้างความมั่นคงและความเจริญ ด้านต่างๆ ของรัฐ เพื่อให้บรรลุอุดมคติจึงมีความหมายคล้ายกัน คือหนังสือศัพท์ ปรัชญาและ ดรรกศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๔ แปลคำว่าอุดมคติ มาจากคำว่า ไอดีล ใน ภาษาอังกฤษ ส่วนพจนานุกรม ศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๔ แปลคำว่า อุดมการณ์ มาจากศัพท์ภาษาอังกฤษว่า อีดิออลอจี ซึ่งแปลว่า คตินิยม คติ นิยมวิทยา และอธิบายว่าเป็นแบบอย่างความคิดเห็น ความเชื่อ รวมทั้งวิธีการคิดของกลุ่มชน เช่น ชาติ ชนชั้น วรรณะ กลุ่มวิชาชีพ หรือกลุ่มนิกายศาสนา พรรคการเมือง ฯลฯ

เนื่องจากมีหลายนักคิดที่ได้ให้ความหมายอุดมการณ์ในทางการเมือง สมเกียรติ วันทะนะ (๒๕๔๔: ๔) ได้สรุปทุกแนวคิดว่า อุดมการณ์จะมีลักษณะพื้นฐานร่วมกัน บางประการ คือ

๑. ต้องให้คำอธิบายได้ว่าสภาวะสังคมการเมืองที่ดำรงอยู่นั้นเป็นอย่างไร คำอธิบายนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “โลกทัศน์” (World View)

๒. ต้องเสนอตัวแบบ (Model) ของสังคมที่พึงปรารถนาในอนาคตว่าเป็นเช่นไร นั่นคือต้องให้ญาณทัศน์ (Vision หรือวิสัยทัศน์) ว่าสังคมที่ดีในอนาคตควรเป็นสังคมแบบไหน

๓. ต้องชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในรูปใดจึงจะสามารถพาไปสู่สังคมที่พึงปรารถนาได้

๔. ในตัวของมันเอง อุดมการณ์ไม่ใช่ระบบความคิดที่ปิดตายแน่นอน แต่มีความยืดหยุ่นเคลื่อนไหวได้ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ในระดับ “พื้นฐาน” อุดมการณ์ทางการเมืองจึงมีความคล้ายคลึงกับปรัชญาการเมืองในแง่ของการแสวงหาและอธิบายกฎเกณฑ์ทั่วไปทางการเมืองแต่ในระดับ “ปฏิบัติการ” อุดมการณ์ทางการเมืองปรากฏตัวในรูปของความเคลื่อนไหวทางการเมืองซึ่งมีความหลากหลายตามกาลเทศะ

อมรา พงศาพิชญ์ (๒๕๔๗: ๙๙) ได้ให้ความหมาย อุดมการณ์ คือ “ระบบคิด หรือระบบการให้ความหมาย ซึ่งถูกยกให้มีฐานะอยู่ในโครงสร้างส่วนบนที่สะท้อนสภาพความจริงที่เกิดขึ้นในโครงสร้างส่วนล่าง หรืออาจกล่าวได้ว่าอุดมการณ์คือ โลกทัศน์หรือค่านิยมที่คนในสังคมหรือผู้มีอำนาจรัฐ (ส่วนบน) เลือกให้สังคม (ส่วนล่าง) ยึดถือ อุดมการณ์รัฐคือโลกทัศน์หรือค่านิยมที่องค์กรรัฐคัดเลือกให้ประชาชนยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ อุดมการณ์ต่างจากค่านิยมในระดับของการใช้ อุดมการณ์คือคุณค่าที่ถูกใช้ในวงกว้างสำหรับคนทั้งประเทศหรือสังคมโดยรวม ค่านิยมคือคุณค่าที่ถูกใช้ในสังคมชุมชนและระดับกลุ่มคน”

จากความเข้าใจของคนทั่วไปโดยเฉพาะจากการศึกษาของนักสังคมวิทยาหรือนักรัฐศาสตร์มักจะถูกกล่าวถึงอุดมการณ์ว่าเป็นเรื่องของความคิดทางสังคม และการเมืองนั้น ยังพบว่าอุดมการณ์ตามแนวคิดของนักภาษามักจะเห็นว่าอุดมการณ์เป็นระบบความคิด ความเชื่อต่างๆ ของคนในสังคม โดยได้ให้ความหมายแตกต่างกันออกไป ได้แก่

แฟร์เคลาฟ และวอดัก (Fairclough and Wodak 1997: 275 cited in O'Halloran 2003: 13) ให้ความหมายอุดมการณ์ว่า 'ideologies are particular ways of representing and constructing society which reproduce unequal relations of power, relations of domination and exploitation' หมายความว่า อุดมการณ์เป็นวิธีเฉพาะของ

การนำเสนอและสร้างสังคม ซึ่งผลิตซ้ำอำนาจของความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันและการครอบงำและการเอาเปรียบ

แวนไดค์ (van Dijk, 1998: 2) ได้สรุปความคิดความเชื่อของ “อุดมการณ์” ตามหลักแนวคิดแบบเดิมอย่างสั้นๆ คือ (๑) อุดมการณ์คือความเชื่อที่ผิด (๒) อุดมการณ์ปกปิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่แท้จริงและเพื่อรับใช้บิดเบือนคนอื่น (๓) อุดมการณ์คือความเชื่อที่คนอื่นมี (๔) อุดมการณ์มีความคิดเบื้องหลังที่ว่าธรรมชาติของการรับใช้กลุ่มทางสังคมหรือการเมืองด้วยการนิยามความจริงและความเท็จ

นอกจากนี้ แฟร์คลาฟ (Fairclough, 2003: 218) ได้ให้ความหมายอุดมการณ์ไว้ว่า “อุดมการณ์ คือ การให้ภาพส่วนหนึ่งของโลกที่ช่วยในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ของอำนาจ การครอบงำ และการใช้ประโยชน์ อุดมการณ์อาจจะแสดงด้วยวิธีการปฏิบัติสัมพันธ์ (ในงานประเภทต่างๆ) และแสดงออกผ่านวิถีหรือลักษณะความเป็นตัวตน (อัตลักษณ์) (ในลีลาท่าทางต่างๆ) การวิเคราะห์ด้วยท (รวมถึงข้อสันนิษฐานบางประการในตัวบท) จัดเป็นสิ่งสำคัญของการวิเคราะห์และวิพากษ์อุดมการณ์ โดยมีข้อแม้ว่าการวิเคราะห์ดังกล่าวกระทำภายในกรอบของการวิเคราะห์เชิงสังคมของเหตุการณ์และปฏิบัติการทางสังคม” (Eagleton 1991, Larrain 1979, Thompson 1984)

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างอุดมการณ์กับภาษานั้น เครสส์ (Kress, 1985: 29-30) ได้กล่าวไว้ว่า อุดมการณ์มีความหมายกินความจาก “ระบบของความคิด” หรือ “โลกทัศน์” ไปจนถึงความคิดที่แข่งขันกันใน “จิตใต้สำนึกที่ผิด” หรือ “ความคิดของคนที่ครอบงำคนอื่นด้วยชนชั้นปกครอง” อุดมการณ์จึงอาจดูเหมือนไม่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีทางภาษา แต่ก็มีเหตุผลที่เชื่อได้ว่าทุกทฤษฎีทางภาษาจะเกี่ยวกับหน้าที่ทางสังคม และวิธีที่ดีในการตรวจสอบโครงสร้างอุดมการณ์ คือ การตรวจสอบภาษา และรูปแบบของภาษาก็ทำให้เห็นอุดมการณ์ที่อยู่ในสังคมได้เช่นเดียวกัน การเชื่อมโยงระหว่างภาษาและอุดมการณ์จึงมีหลายระดับ เช่น ระดับคำ (Lexical Level) และระดับทางไวยากรณ์-วากยสัมพันธ์ (Grammatical-Syntactic Level) ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและอุดมการณ์ก็ขึ้นอยู่กับประเภทของวาทกรรมด้วย

^๔ “Ideologies are representations of aspects of the world which contribute to establishing and maintaining relations of power, domination and exploitation. They may be enacted in ways of interacting (and therefore in *genres*) and inculcated in ways of being or identities (and therefore in *styles*). Analysis of texts (including perhaps especially *assumptions* in texts) is an important aspect of ideological analysis and critique, provided it is framed within a broader social analysis of events and social practices.”

จากความหมายของอุดมการณ์ต่างๆ สามารถนำมาประมวลเป็นกรอบแนวคิดเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและอุดมการณ์ได้ โดยผู้วิจัยให้ความหมายของคำว่า “อุดมการณ์” สำหรับงานวิจัยนี้ คือ กรอบความคิดที่ใช้ครอบงำความคิดของคนในสังคมเดียวกัน ด้วยการผลิตกระบวนการสร้างความคิดย่อยๆ จนกลายเป็นระบบความคิดให้คนในสังคมได้เชื่อ หรือปฏิบัติตาม ด้วยวิธีทางธรรมชาติ ให้คนในสังคมรู้สึกว่าเป็นเรื่องธรรมดาต่อข้อปฏิบัติต่างๆ ผ่านการขัดเกลาทางสังคม

ดังนั้นอุดมการณ์ วาทกรรม และภาษา จึงถือว่ามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับอุดมการณ์ในที่นี้ ทำให้เห็นว่าอุดมการณ์เกี่ยวข้องกับความคิด ความเชื่อของคนในสังคมเดียวกัน การใช้วิธีวิเคราะห์ภาษาก็จะเป็นเครื่องมือในการสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ได้ โดยอาจทำให้เห็นด้วยว่ามีใครได้รับประโยชน์หรือเสียประโยชน์จากผลของการผลิตอุดมการณ์นั้นๆ

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา วาทกรรม การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ เพศสภาวะ อุดมการณ์ และนิตยสารสตรีสาร ดังนี้

๒.๒.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับวาทกรรม

ทรงพร สารพานิช (๒๕๓๙) ได้ศึกษาวาทกรรมทางการเมืองและผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง โดยคัดเลือกผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ๒ เขต คือ เขตภาษีเจริญ จำนวน ๓๓๔ คน และเขตสวนหลวง จำนวน ๓๑๔ คน ด้วยแบบสอบถาม พบว่าวาทกรรมทางการเมืองของสังคมไทยอยู่ภายใต้อิทธิพลกรอบความคิดทางพุทธศาสนาซึ่งพูดถึงกฎแห่งกรรม วาทกรรมของนักการเมืองไทยต้องตั้งอยู่ในหลัก “ความถูกต้องชอบธรรม” นักการเมืองที่มีความสามารถทางการเมืองสื่อสารหรือการใช้ภาษา ร่วมกับความเชื่อเรื่อง บุญ-กรรม ความยุติธรรม ความซื่อสัตย์ตามกฎแห่งอนิจจัง อริยสัจ ๔ นักการเมืองผู้นั้นย่อมมีโอกาสได้รับเลือกเข้ามาอีก ซึ่งสังคมไทยมักเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหน้าเก่าอยู่เสมอ และเมื่อพิจารณาค่าทางสถิติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง ๒ เขต มีความแตกต่างกัน แต่สิ่งที่เห็นตรงกันมากที่สุด คือ การพบปะปราศรัยสนทนาและสัมผัสประชาชนอย่างใกล้ชิดเป็นประจำ

สยาม วัฒนะมงคลรักษ์ (๒๕๔๐) ได้ศึกษาอุดมการณ์กับการเปลี่ยนแปลงของพรรคพลังธรรม โดยใช้ข้อมูลเอกสารพบว่าระยะแรกของการก่อตั้งพรรคได้รับความนิยมจากประชาชนมากเพราะอุดมการณ์ของพรรคสอดคล้องกับสภาพสังคมขณะนั้นเช่น เรื่องของศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม ส่วนการเปลี่ยนผู้นำพรรคเป็นตัวผลักดันให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงอุดมการณ์พรรคเช่น เรื่องของผลประโยชน์ และการแสวงหาความนิยมจากประชาชนซึ่งตรงข้ามกับอุดมการณ์ที่ได้วางไว้ ประกอบกับความขัดแย้งกับพรรคร่วมรัฐบาลอื่น ทำให้พรรคไม่มีจุดยืน ประชาชนเบื่อหน่ายและเสื่อมศรัทธาจึงส่งผลให้พรรคตกต่ำลงที่สุดในที่สุด

ชาติวี เพ็ญศรี (๒๕๔๓) โดยศึกษาจากพัฒนาการทางการเมืองของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๐๔-๒๕๓๙ ซึ่งศึกษาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑-๗ และเอกสารหนังสือต่าง ๆ พบว่าในอดีตวาทกรรมพัฒนาถูกสร้างความหมายโดยรัฐไทยเช่นเดียวกับแนวคิดตะวันตก หลังจากนั้นวาทกรรมดังกล่าวถูกตั้งข้อสงสัยจากนักศึกษาและองค์กรต่าง ๆ เกิดวาทกรรมทวนกระแสเพื่อการนำเสนอภาพ “การพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาชาวบ้าน และยังพบว่าวาทกรรมการเมืองของประเทศไทยมีรากฐานความคิดหลักคือ ๑) หลักที่ว่ามนุษย์เป็นนายเหนือธรรมชาติ ๒) หลักความเชื่อมั่นในการใช้ความรู้สมัยใหม่เอาชนะธรรมชาติและมนุษย์ ๓) หลักความเชื่อในเรื่องความอยู่รอดของผู้แข็งแรงเหมาะสมที่สุด

บุษบรรณ จีนเจริญ (๒๕๔๔) ได้ศึกษาการต่อสู้ทางวาทกรรมของโสภณีย์หญิงไทยจากสื่อกระแสหลักสู่เว็ลด์ไวด์ เว็บ โดยกลุ่มตัวอย่างจากหนังสือหรือเอกสารและเว็บไซต์ที่เผยแพร่ตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๓ - วันที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๔ พบว่าวาทกรรมสื่อกระแสหลักแสดงวาทกรรมในทางลบได้แก่ สะท้อนภาพของ “ผู้หญิงเลว” หรือความเป็นอื่นในสังคม หรือสะท้อนภาพโสภณีย์ในลักษณะของ “สินค้า” และ “วัตถุทางเพศ” รวมถึงการตอกย้ำการรับรู้เดิมของสังคม เป็นความจริงที่ถูกประกอบสร้างซึ่งถูกอธิบายเชิงเหตุผลในการเข้าสู่กระบวนการค้าประเวณี ส่วนวาทกรรมในทางบวกได้แก่ สะท้อนเรื่องสิทธิมนุษยชน สำหรับวาทกรรมในสื่อเว็ลด์ไวด์ เว็บแสดงวาทกรรมในทางลบได้แก่ สะท้อนภาพโสภณีย์ในลักษณะของ “สินค้า” และ “วัตถุทางเพศ” และสะท้อนภาพของ “ผู้หญิงเลว” หรือความเป็นอื่นในสังคม ส่วนวาทกรรมในทางบวกได้แก่ สะท้อนภาพโสภณีย์ในฐานะผู้ประกอบการอาชีพ และในฐานะมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน หรือสะท้อนให้เห็นการเพิ่มอำนาจในการต่อรองให้โสภณีย์และสะท้อนความเป็น “ผู้หญิงดี” และ “ผู้หญิงสู้ชีวิต”

เพ็ญพรรณ รัชชิตกุล (๒๕๔๔) ได้ศึกษาวาทกรรมบนอินเทอร์เน็ต Bulletin Board ของเว็บไซต์พันทิพย์ ซึ่งพบว่าการใช้ภาษามีรูปแบบที่แสดงความขัดแย้งและรูปแบบที่ไม่แน่นอนคงที่ อุดมการณ์ทางความคิดมักแฝงมากับบทสนทนาโดยบางครั้งจะไม่รู้สึกตัวซึ่งทำให้เห็นความเป็นไปของสังคม อุดมการณ์ที่ขัดแย้งมากเป็นอุดมการณ์ทางการเมือง สังคม ศาสนา เพราะอุดมการณ์ได้สร้างระบบคิดให้คนได้ยึดถือไว้ โดยบริบทการสนทนาอันได้แก่ ลักษณะพิเศษของการสื่อสารผ่านตัวกลางคอมพิวเตอร์ สภาพสังคม และบริบทภายนอกได้แก่ การนำเสนอข่าวสารของสื่อในขณะนั้นจะมีความสัมพันธ์โดยตรงในการสร้างตัวบทที่นำมาเป็นกระทุ้งในการสนทนาบน Bulletin Board

เทอดศักดิ์ ร่มจำปา (๒๕๔๕) ได้ศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับ “เกย์” ในสังคมไทย พ.ศ.๒๕๐๘ พ.ศ.๒๕๔๒ โดยศึกษาจากเอกสารต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร ฯลฯ พบว่าในเดือนตุลาคม ปี พ.ศ.๒๕๐๘ มีคดีฆาตกรรม ดาเรล เบอริแกน ได้ทำให้หนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นสื่อสาธารณะสนใจพฤติกรรมรักร่วมเพศ และมีการใช้คำว่า “เกย์” เรียกผู้เกี่ยวข้องกับคดี แทนคำว่า “กะเทยชาย” ที่ใช้ก่อนหน้านี้ แต่คำว่า “เกย์” ในช่วงเวลานั้นหมายถึงผู้ชายชายบริการให้ชาวต่างชาติ พฤติกรรมรักร่วมเพศกลายเป็นภัยร้ายแรงต่อสังคมที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมและส่งผลมาสู่สังคมไทยเช่นกัน ปลายทศวรรษ ๒๕๑๐ พยายามใช้พื้นที่สื่อให้กับกลุ่มชายรักร่วมเพศเพื่อให้ภาพด้านลบลดลง ปลายทศวรรษ ๒๕๒๐ ได้เกิดนิตยสารเพื่อเป็นเวทีตอบโต้กับวาทกรรมกระแสหลัก โดยสร้างคุณลักษณะของเกย์ที่ดีแต่ก็มีการหยิบปัญหาเรื่องเอ็ดส์ว่าเกย์เป็นพาหะสำคัญ ปลายทศวรรษ ๒๕๓๐ จิตแพทย์จำนวนหนึ่งพยายามเปลี่ยนทัศนคติว่าพฤติกรรมรักร่วมเพศไม่ใช่โรคจิตที่ต้องรักษา ปี พ.ศ.๒๕๔๒ ปกรณ์ พิมพ์ทนต์ และคณะได้ประชาสัมพันธ์งานบางกอกเกย์เฟสติวัลที่จะจัดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย โดยมีขบวนพาเหรดเหมือนสังคมตะวันตก แต่กล่าวได้ว่าสังคมก็ยังไม่ยอมรับพฤติกรรมรักร่วมเพศว่ามีความ “ปกติ” เช่นเดียวกับ “ความเป็นชาย” และ “ความเป็นหญิง” หรือวาทกรรมหลัก

ปิยรัตน์ บัณเฑาะ (๒๕๔๕) ได้ศึกษากระบวนการลดความอ้วนของผู้หญิง: วาทกรรมการสร้างอัตลักษณ์ในวัฒนธรรมบริโภค โดยใช้ข้อมูลเอกสารและประวัติชีวิตผู้หญิง ๑๐ คน พบว่าการให้ความหมายร่างกายของผู้หญิงหรือการสร้างอัตลักษณ์ผ่านการลดความอ้วนนั้นมีองค์ประกอบต่างๆ ได้แก่ เพศสภาพ ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ หรือชาติพันธุ์ ส่วนสาเหตุที่ผู้หญิงลดความอ้วน คือ ต้องการการยอมรับจากสังคม เพื่อสุขภาพที่ดี ต้องการมีร่างกายสวยงาม หรือเป็นมาตรฐานจากสังคมหรือองค์กร อิทธิพลดังกล่าวส่งผลกระทบต่อผู้หญิงในวัฒนธรรมบริโภคได้แก่ การกินยาลดความอ้วน การออกกำลังกาย การจำกัดอาหาร การกินยาระบาย การใช้บริการสถานเสริมความงามหรือการทำให้ตัวเองอาเจียน เป็นต้น ซึ่งทำให้เห็นว่าอัตลักษณ์ร่างกายของผู้หญิงเป็นการต่อสู้เชิงอำนาจของผู้หญิงกับสถาบันทางสังคมบนร่างกายของผู้หญิงที่ไม่มีวันสิ้นสุดในวัฒนธรรมการบริโภค

รัตนาวดี สาราณสุข (๒๕๔๕) ได้ศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์รายการนายกข ทักซิณคุยกับประชาชนและรายการชวนออนไลน์ พบว่า วาทกรรมที่เกิดขึ้นจากรายการนายกข ทักซิณคุยกับประชาชนและรายการชวนออนไลน์ทั้งรูปแบบและเนื้อหา มีเรื่องของสถานภาพ บทบาท สิทธิอำนาจ อุดมการณ์ การรองความเป็นใหญ่ และการแย่งชิงพื้นที่ทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับนโยบาย และวาทะที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ในขณะที่รายการชวนออนไลน์มีรูปแบบวาทะที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงมากที่สุด

โสภณ ชานะมูล (๒๕๔๖) ได้ศึกษาวาทกรรมเรื่อง “ชาติไทย” ของปัญญาชนหัวก้าวหน้า ระหว่าง พ.ศ.๒๔๙๐-๒๕๐๕ โดยศึกษาความคิดของปัญญาชนหัวก้าวหน้า เช่น กุหลาบ สายประดิษฐ์ มาลัย ชูพินิจ อุดม สีสุวรรณธเนศ เสนีย์ เสาวพงศ์ เป็นต้น ในการผลิตวาทกรรม “ชาติไทย” “เอกราชของชาติ” และ “ศัตรูของชาติ” พบว่าวาทกรรมกลุ่มปัญญาชนก้าวหน้าสร้าง “ตัวตน” หรือ “รากเหง้า” เพื่อต้องการนิยามความหมาย “ชาติไทย” ใหม่ โดยเปลี่ยนประวัติศาสตร์ราชวงศ์ มาสู่ชุมชนต่างๆ แล้วนำมาสู่การวิพากษ์ “ชาติไทย” ที่เป็นอุดมการณ์กระแสหลักที่ครอบงำความรู้ของสังคมในช่วงทศวรรษ ๒๔๙๐ ทำให้เกิดการอธิบาย “อัตลักษณ์ไทย” ว่าหลากหลายไปตามกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ส่วน “เอกราชของชาติ” คือ อธิปไตยในการดำเนินนโยบายต่างประเทศโดยไม่ขึ้นกับชาติมหาอำนาจ และ “ศัตรูของชาติ” คือ จักรพรรดินิยมแผนใหม่ แม้ช่วง ๒๔๙๐-๒๕๐๐ ปัญญาชนหัวก้าวหน้าจะถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ก็ยังมีโอกาสผลิตวาทกรรมโต้ตอบกระแสหลักแม้ว่าอำนาจรัฐจะเหนือกว่าก็ตาม ถึงอย่างไรวาทกรรม “ชาติไทย” ก็ยังถูกผลิตซ้ำต่อไป

อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท (๒๕๔๖) ได้ทำงานวิจัยโดยศึกษากรอบวาทกรรมวิเคราะห์ในด้านนิเทศศาสตร์ ของนักคิด ๓ คน ได้แก่ มิเชล ฟูกูเกต์ นักคิดชาวฝรั่งเศสเป็นจุดเริ่มต้นในการพิจารณาหากรอบวิเคราะห์วาทกรรม แนวคิดฟูกูเกต์ เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจ อุดมการณ์ ความเป็นใหญ่ ตระกูลและกฎเกณฑ์ที่จะทำให้วาทกรรมต่างๆ เกิดเป็นชุดความรู้ในยุคหนึ่งๆ คนที่สองคือ นอร์แมน แฟร์เคลาฟ นักภาษาศาสตร์ที่เสนอความคิดมนุษย์ถือเป็นผู้สร้างวาทกรรม ซึ่งวาทกรรมนี้ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ จุดมุ่งหมายของแฟร์เคลาฟคือ พยายามบูรณาการวาทกรรมในทฤษฎีทางสังคมเข้ากับตัวบทในทางภาษาศาสตร์ สำหรับคนสุดท้าย คือ แวน ไคค์ เป็นนักคิดทางสังคมศาสตร์ ที่มีแนวคิดว่าวาทกรรมเป็นปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่ต้องสัมพันธ์กันทั้งในส่วนตัวบทและบริบท รวมทั้งให้ผู้ใช้ภาษามีบทบาทสำคัญในการสร้างวาทกรรมซึ่งมีแนวคิดคล้ายแฟร์เคลาฟเช่นกัน

ญาณิศภาค กาญจนวิศิษฐ์ (๒๕๔๗) ได้ศึกษากระบวนการสร้างความหมายและบทบาทวาทกรรมรายการนายกษัตริย์คุยกับประชาชน จากเทปบันทึกการถ่ายทอดหนังสือถอดคำพูด ตั้งแต่วันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๔ - วันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๖ พบว่าความหมายของวาทกรรมรายการนายกษัตริย์คุยกับประชาชน ได้แก่ ๑) การให้ข้อมูลอธิบายการสร้างพัฒนาให้กับประเทศ ๒) การชี้แจง แก่ต่าง บ่งภาพลักษณ์ตัวนายกษัตริย์และคณะรัฐบาล ๓) การเล่าปัญหาและนำเสนอแนวทางปรับปรุงแก้ไขปัญหา ๔) การอบรม แนะนำปลุกฝังค่านิยม ต่อสังคมวัฒนธรรมไทย ๕) การวิวาทะกับฝ่ายตรงข้าม ความหมายดังกล่าวได้ถูกสร้างภายใต้วาทกรรม ๓ ชุดหลัก ได้แก่ วาทกรรมชุดธุรกิจการเมืองที่อ้างอิงเรื่องของประสิทธิภาพและความเบ็ดเสร็จฉับไว วาทกรรมชุดพ่อขุน ที่อ้างอิงความเป็นนักปกครองที่ดีมีความซื่อสัตย์ใจ ดูแลห่วงใยประชาชน และวาทกรรมชุดนักข้อมูลข่าวสารที่อ้างอิงความรอบรู้

ความเป็นสากล และแบ่งเป็นกลุ่มความสัมพันธ์ ๓ กลุ่ม ได้แก่ ผู้สร้างวาทกรรม ผู้รับวาทกรรม และผู้นำเสนอวาทกรรมตรงข้าม ปฏิบัติการทางวาทกรรมประกอบด้วยผู้นำเสนอตัวบท การคัดเลือกประเด็น รูปแบบการสื่อสารและกลุ่มเป้าหมาย ในส่วนของการบริโภคตัวบทได้แก่ การแพร่กระจายของวาทกรรมและระบบความคิดของผู้รับสารในบริบทการสร้างวาทกรรม ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมพบบทบาทหน้าที่เชิงวาทกรรม คือ บทบาทในการสร้างอัตลักษณ์หรือภาพลักษณ์ บทบาทในการโน้มน้าวใจเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมือง บทบาทในการสร้างอุดมการณ์จากการใช้สื่อมวลชนของนักการเมือง

ปิ่นวดี ศรีสุพรรณ (๒๕๔๗) ได้ศึกษาวาทกรรมทุนทางสังคม: กระบวนการสร้างแนวคิดและปฏิบัติการในบริบทการพัฒนาของไทย (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๖) โดยการศึกษาเอกสารและสัมภาษณ์บุคคลที่มีแนวคิดเรื่องทุนทางสังคม ทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการ พบว่าคำว่า “ทุนทางสังคม” (Social Capital) ถูกนำมาใช้ต่างกันในสังคมไทยได้เปลี่ยนเป็น “การเป็นทุนทางสังคม” โดยรวมแนวคิดอื่น เช่น ทุนวัฒนธรรม ทุนธรรมชาติ ทุนภูมิปัญญาด้วย ซึ่งแนวคิดทุนทางสังคมในไทยมีฐานความคิด ๒ แบบ คือ ๑)แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน ๒)แนวคิดประชาธิปไตย และส่วนหนึ่งมีแนวคิดจากต่างประเทศ คือ ๑)การพัฒนาชุมชน ๒)การพัฒนาประชาธิปไตย ๓)การสร้างเครือข่าย และ ๔)การสร้างความสำเร็จเติบโตทางเศรษฐกิจ และจากกรณีศึกษากองทุนหมู่บ้าน หนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล และความขัดแย้งด้านการจัดการทรัพยากร แสดงให้เห็นการช่วงชิงวาทกรรมทุนทางสังคมซึ่งเชื่อมโยงกับผลประโยชน์และอำนาจ โดยมีความคิดเกี่ยวกับ “ระบบคุณค่า และ “มูลค่า” ที่นำมาใช้ในแต่ละกรณี

วราศ ยวงตระกูล (๒๕๔๗) ได้ศึกษาวาทกรรมสงครามและสันติภาพในกรณีพิพาทสงคราม จากบทกวีสงครามสำคัญ ๕ ครั้ง ได้แก่ สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง สงครามโลกครั้งที่สอง สงครามเวียดนาม สงครามแบ่งแยกดินแดนคาบสมุทรบอลข่าน และเหตุวินาศกรรม ๑๑ กันยายน ค.ศ.๒๐๐๑ จำนวน ๘๓ บท พบการนำเสนอแนวคิดสำคัญสองประการได้แก่ แนวคิดสนับสนุนสงคราม คือ การเชื่อว่าสงครามเป็นวิธีการต่อสู้ของมนุษย์ โดยเห็นว่าสงครามเป็นหนทาง “แก้ไข” สิ่งที่ตนเห็นว่าไม่ถูกต้องและจะนำพามนุษย์ไปสู่สันติภาพได้ และแนวคิดต่อต้านสงคราม คือ การปฏิเสธความชอบธรรมในการทำสงคราม ซึ่งเป็นวาทกรรมหลักของกรณีพิพาทสงครามยุคใหม่ และพยายามเสนอหนทางนำไปสู่การ “ตัด” เหตุแห่งสงครามเพื่อป้องกันการสูญเสียที่จะเกิดจากสงคราม

วรางคณา มุทุมล (๒๕๔๗) ได้ศึกษาวาทกรรมว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในปรัชญาการเมืองสมัยใหม่ โดยศึกษาจากตำรา เอกสาร และบทความวิชาการ ด้วยแนวคิดมิเชล ฟูโกต์ เรื่องอำนาจ-ความรู้เป็นเครื่องมือ เพื่อให้เห็นอำนาจที่แฝงมากับสิทธิ พบว่าอำนาจที่มีส่วนสร้าง

และผลิตแนวคิดสิทธิมนุษยชน ได้แก่ ๑)ประวัติศาสตร์ที่ถูกสร้างในนามแนวคิดสิทธิมนุษยชน เป็นการทำให้เกิดการต่อเนื่องของความรู้ในการรับรองหรือสนับสนุนการมีอยู่ของสิทธิมนุษยชน ๒) ยุทธศาสตร์และเทคนิคของอำนาจในการสร้างความเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งมีปฏิบัติการวาทกรรมสำคัญ คือ การกีดกันชุดคำอธิบายอื่นและใช้ชุดคำอธิบายของตัวเองเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ และ ๓) กระบวนการปลดปล่อยความรู้ชายขอบเกี่ยวกับสิทธิ เป็นการผลิตวาทกรรมให้คนรากหญ้าตอบโต้กับวาทกรรมกระแสหลักที่มีอำนาจ

สุนีย์รัตน์ ลิมนวิวิช (๒๕๔๗) ได้ศึกษาวาทกรรมในข่าวอัตวินิบาตกรรมของหนังสือพิมพ์ไทย จากไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด ปี พ.ศ.๒๕๔๔-๒๕๔๕ พบว่ามีวาทกรรมทั้งหมด ๑๒ ประเภท คือ วาทกรรมความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กจากปัญหาทางเพศนำมาซึ่งการทำอัตวินิบาตกรรม วาทกรรมผู้ชายทำอัตวินิบาตกรรมเพราะประสบปัญหาหนักในชีวิต วาทกรรมการทำอัตวินิบาตกรรมเป็นพฤติกรรมเบี่ยงเบน วาทกรรมผู้หญิงทำอัตวินิบาตกรรมเพราะความโง่เขลาและอ่อนแอของตัวเอง วาทกรรมการทำอัตวินิบาตกรรมเป็นทางออกของการถูกล่วงโทษทางอาญาและสังคม วาทกรรมโรคทางจิตหรือซึมเศร้าเป็นปัจจัยหนึ่งของการทำอัตวินิบาตกรรม วาทกรรมผู้ชายทำอัตวินิบาตกรรมด้วยสาเหตุเรื่องความรักความสัมพันธ์ เพราะพฤติกรรมของผู้หญิง วาทกรรมความสงสัยในเหตุการณ์การทำอัตวินิบาตกรรม วาทกรรมผลกระทบจากสารเสพติดนำมาซึ่งการทำอัตวินิบาตกรรม วาทกรรมการเลียนแบบ และความหมกหมุ่นในสื่อมวลชนนำมาซึ่งการทำอัตวินิบาตกรรม วาทกรรมเพศที่เบี่ยงเบน มักจะหมกหมุ่นกับปัญหาเพศจนนำไปสู่การทำอัตวินิบาตกรรม วาทกรรมพฤติกรรมของครูมีส่วนทำให้นักเรียนทำอัตวินิบาตกรรม โดยมีวิธีการสร้างวาทกรรมด้วยกรอบการทำงานด้านข่าว บริบททางสังคม การผลิตซ้ำ การตอกย้ำมายาคติ/การตอกย้ำภาพเหมารวม การสร้างเส้นแบ่ง การอ้างอิงกรอบของศีลธรรมและกฎหมาย การทำให้เป็นเรื่องเล็กไม่น่าสนใจ/การทำให้เป็นเรื่องส่วนตัว การลดรูปเหลือการอธิบายด้วยเหตุผลเดียว และการรื้อสร้างมายาคติ

กาญจนา เจริญเกียรติบรร (๒๕๔๘) ได้ศึกษาการวิเคราะห์วาทกรรมเรื่องตลกในภาษาไทย โดยศึกษาข้อมูลจาก <http://joke.sanook.com> เมื่อวันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๔๖ จำนวน ๓๐๐ เรื่อง พบว่าเรื่องตลกภาษาไทยมีกลวิธีทางภาษาหลัก ๒ กลวิธี ได้แก่ กลวิธีการเล่นคำ แบ่งได้อีก ๓ กลวิธี คือ การเล่นคำที่ลวงให้เกิดการตีความผิด การเล่นคำที่ทำให้เกิดการตีความที่ต่างไปจากปกติ และการเล่นคำที่มีการตอกย้ำความกำกวม และกลวิธีปริศนา แบ่งได้อีก ๖ กลวิธี คือ การทำให้หลงทาง การนำเสนอเหตุการณ์ที่เหนือความคาดหมาย การละเมิดธรรมเนียมปฏิบัติ การใช้มูลบท การประชด และการซ่อนนัย ส่วนนัยทางสังคมที่ใช้ภาษาเป็นเครื่องมือนั้นทำให้คนหลายกลุ่มเป็นตัวตลกของสังคมไทย เช่น ชนกลุ่มน้อยและผู้หญิง นักการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น

ญาณิศา คำภีระ (๒๕๔๘) ได้ศึกษาว่าทฤษฎีการพัฒนา: การสร้างกระเช้าไฟฟ้าในแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ จากพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ ได้แก่ โครงการสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยสุเทพ โครงการสร้างกระเช้าไฟฟ้าขึ้นดอยหลวงเชียงดาว และโครงการสร้างกระเช้าไฟฟ้าเพื่อเชื่อมแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ การให้ความหมายการพัฒนาการสร้างกระเช้าไฟฟ้าเป็นภาพความขัดแย้งและต่อรองระหว่างเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการและประชาชนในชุมชนท้องถิ่น รัฐได้พยายามสร้างอุดมการณ์พัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ให้เป็น “นครแห่งชีวิตและความมั่งคั่ง” ด้วยการส่งผ่านความคิดให้เป็นวาทกรรมกระแสหลัก แต่การพัฒนารัฐถูกท้าทายด้วยการสร้างวาทกรรมทวนกระแสเพื่อตอบโต้ ด้านทาน และคัดค้านการพัฒนา โดยให้ความหมายการพัฒนาว่าไม่สอดคล้องกับระบบความเชื่อ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น

ธิดารัตน์ อเนกะเวียง (๒๕๔๘) ได้ศึกษาว่าทฤษฎีวิเคราะห์ของ สนิท ลิมทองกุล ในรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ จากบันทึกรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ทางเว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ (<http://www.manager.co.th>) ที่ออกอากาศตั้งแต่วันศุกร์ที่ ๔ กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๖ ถึงวันศุกร์ที่ ๙ กันยายน พ.ศ.๒๕๔๘ จำนวน ๑๐๘ ตอน ซึ่งพบว่าวาทกรรมทางการเมืองจำแนกได้เป็น ๕ ประเภท คือ ๑)วาทกรรมเกี่ยวกับกระบวนการประชาธิปไตย คือ การเมืองในสภาพความเป็นจริงต่างกับการเมืองในรัฐธรรมนูญอย่างสิ้นเชิง ๒)วาทกรรมเกี่ยวกับนโยบายและโครงการของรัฐบาล คือ การที่รัฐบาลเน้นนโยบายเฉพาะด้านเศรษฐกิจจะนำพาประเทศไปสู่ความเป็นอำนาจนิยม ๓)วาทกรรมเกี่ยวกับการแก้ไข้ปัญหาของรัฐบาล คือ รัฐบาลขาดความจริงใจในการแก้ไข้ปัญหาของประเทศ ๔)วาทกรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติตนของนักการเมือง คือ นักการเมืองที่ดีต้องมีคุณธรรมประจำใจ และ๕)วาทกรรมเกี่ยวกับตำรวจในสังคมไทย คือ ตำรวจไทยต้องเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำงานต้องสามารถตรวจสอบได้ ส่วนพลังอำนาจวาทกรรมของ สนิท ลิมทองกุล มีลักษณะต่างๆได้แก่ ลักษณะพลังอำนาจด้านภาษา กรอบวาทกรรมหลักที่สร้างพลังอำนาจให้แก่วาทกรรม ลักษณะอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นจากวาทกรรม และบทบาทที่ถูกสร้างขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ดำเนินรายการ

จากงานวิจัยทางวาทกรรม พบว่า มีหลายสาขาวิชาที่ศึกษาว่าทฤษฎีทั้ง นิเทศศาสตร์ รัฐศาสตร์ และอักษรศาสตร์ โดยเป้าหมายของการศึกษางานทางวาทกรรมส่วนใหญ่มักจะเป็นประเด็นปัญหาทางสังคมในแง่มุมมองใดมุมมองหนึ่ง แต่ความแตกต่างจะเป็นแนวทางการศึกษาตามสาขาต่างๆ ที่ต่างกัน เช่น งานทางนิเทศศาสตร์จะเน้นการศึกษาที่เป็นสื่อประเภทต่างๆ งานทางรัฐศาสตร์หรือสังคมศาสตร์จะเน้นประเด็นศึกษาทางการเมือง การปกครอง ด้วยทฤษฎีทางสังคมเป็นหลัก และงานทางอักษรศาสตร์จะเน้นการศึกษาที่ข้อมูลเนื้อหาหรือภาษาที่จะทำให้เกิดเห็นประเด็นทางสังคม โดยงานวิจัยส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นงานทางด้านสาขาใดก็จะทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจการศึกษางานด้านวาทกรรมมากยิ่งขึ้น อีกทั้ง

การศึกษาความเป็นผู้หญิงในนิตยสารสตรีสารก็จัดเป็นวาทกรรมหนึ่งที่ชี้ให้เห็นความไม่เท่าเทียมกันทางเพศซึ่งถือเป็นประเด็นปัญหาทางสังคม การศึกษาข้อมูลด้วยการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษา จะต้องอาศัยกรอบแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ในการศึกษาครั้งนี้ ดังที่จะกล่าวต่อไป

๒.๒.๒ งานวิจัยเกี่ยวกับการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์

กฤษฎาวรรณ หงส์ลดารมภ์ (๒๕๔๓) ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยหรือ “ชาวเขา” ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด มติชน และสยามรัฐ กฤษฎาวรรณพบว่า กลวิธีทางภาษาที่ใช้ ได้แก่ การเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ม้ง หรือ กะเหรี่ยง ซึ่งให้ภาพว่าชาวเขาทั้งกลุ่มเป็นผู้กระทำความผิด การใช้ข้อสมมติเบื้องต้นเป็นเครื่องมือ เช่น การใช้คำว่า “อีก” แสดงนัยว่าการกระทำเช่นนั้นเคยเกิดขึ้นแล้ว กลวิธีนี้ยังเกิดจากการใช้โครงสร้างกลายเป็นนามวลี (Nominalization) ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงนัยอย่างชัดเจนว่ามีอะไรเกิดขึ้น เช่น “การผลิตและจำหน่ายยาบ้าของชาวเขาเผ่าม้ง” เป็นนามวลี แสดงว่าชาวเขาเผ่าม้งผลิตและจำหน่ายยาบ้า การบรรยายเกินจริง เน้นการแต่งเติมสีสันเพื่อบรรยายภาพของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น สาวนักเที่ยว ขาขาดสยอง โจรกะเหรี่ยง เผ่นข้ามแดน การเสนอภาพชาวเขาในฐานะที่เป็นผู้กระทำ การเสนอภาพชาวเขาว่าเป็นผู้กระทำ เช่น “ม้ง” บุกรป่าสงวนฯ ปัญหาใหญ่-แก้ไม่ตกของเมืองกล้วยไข่ สำหรับอุดมการณ์ที่พบเป็นการแสดงให้เห็นว่าหนังสือพิมพ์มีความคิดในด้านลบกับชนกลุ่มน้อยแสดงให้เห็นว่า ชาวเขาเป็นคนอื่นไม่ใช่พวกเดียวกับเรา และการผลิตซ้ำของหนังสือพิมพ์ย่อมมีผลกับความคิดของผู้อ่านด้วย

กาญจนา เจริญเกียรติบวร (๒๕๔๓) ศึกษาภาษากับมุมมองในข่าววัดพระธรรมกายที่เสนอในหนังสือพิมพ์ไทย โดยศึกษากลวิธีทางภาษา มีทั้งสิ้น ๘ กลวิธี แบ่งเป็น กลวิธีทางความหมาย ๔ กลวิธี คือ การให้สมญา เช่น ไชยบุญย์ ไอ้แวน การใช้ความเชื่อเบื้องต้นเป็นเครื่องมือ เป็นการแนะนำเป็นเรื่องจริงหรือมีอยู่จริง แสดงด้วยนามวลี เช่น มือปืนธรรมกาย การใช้อุปลักษณ์ เช่น ลงดาบ หมายถึง กระบวนการตรวจสอบอธิกรณ์ฝ่ายสงฆ์ และการใช้คำศัพท์ เช่น มาร เป็นคำที่ใช้หมายถึงเจ้าอาวาส ซึ่งกรณีนี้อาจซ้ำซ้อนกับกลวิธีการให้สมญา แต่กาญจนาเน้นให้หัวข้อนี้เป็นค่านาม หรือ นามวลีที่มีความหมายลอบอยู่ตั้งแต่แรกแล้ว กลวิธีทางปริเฉท ๔ กลวิธี คือ การประเมินตามความเชื่อมั่น เป็นกลวิธีที่ใช้คำกริยาหรือคำวิเศษณ์ เพื่อประเมินค่าหรือแสดงแนวโน้ม ความเป็นไปในอนาคต เช่น เด็ด หนัก เป็นต้น การตีความ เป็นการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมของหนังสือพิมพ์เอง เช่น “...ทำเป็นพินัยกรรม แล้ว ฮุบคืนที่หลัง” การอ้างคำกล่าวบุคคลอื่น เช่น ของขโมยมา พระพยอมชี้ ‘ไชยบุญย์’ ผิด และการใส่เครื่องหมายและขนาดตัวอักษร ที่เป็นการทำสัญลักษณ์ให้กับตัวอักษรหรือข้อความใดเป็นพิเศษซึ่งกาญจนาพบว่าเป็นคำแสดงอารมณ์ และเรื่องไม่ดีของฝ่ายวัดพระธรรมกาย ส่วน

สุดท้ายเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมุมมองที่แสดงประเด็นทางลบต่อฝ่ายวัดพระธรรมกาย แบ่งได้ ๖ ประเด็น การฉ้อโกง การมีเล่ห์เหลี่ยม การเป็นกลุ่มความเชื่ออย่างอื่นที่เป็นภัยต่อพุทธศาสนา การทำทนายประมุขสงฆ์ การทำทนายอำนาจรัฐ การทำทนายพระมหากษัตริย์ และเรื่องชู้สาว

จิณณ์นภัส แสงมา (๒๕๔๕) ได้ศึกษาวาทกรรมเรื่องเสรีภาพทางเพศในการตอบปัญหาทางเพศของสื่อมวลชนไทย โดยวิเคราะห์เนื้อหาจาก “การตอบปัญหาทางเพศ” ในสื่อ ๕ ประเภท คือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์และอินเทอร์เน็ต อีกทั้งสัมภาษณ์ผู้ผลิตสาร ด้วยกรอบแนวคิด การวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของ แฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995) พบว่าความหมายเรื่องเสรีภาพทางเพศแบ่งเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเพศและการสื่อสารทางเพศ มี ๓ ลักษณะ คือ ลักษณะอนุรักษนิยม ปฏิรูป และก้าวหน้า ซึ่งมีผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ความสัมพันธ์ของผู้หญิงผู้ชายในสังคมไทย สำหรับปฏิบัติการทางวาทกรรมได้แก่ ผู้นำเสนอตัวบท การคัดเลือกคำถาม รูปแบบการสื่อสาร และกลุ่มเป้าหมาย ส่วนปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมได้แก่ วาทกรรมในระบบสังคม-วัฒนธรรม วาทกรรมในระบบกฎหมาย และวาทกรรมในระบบศาสนา ซึ่งสนับสนุนอุดมการณ์ผิวเดียวเมียวเดียว ขณะที่วาทกรรมบางส่วนคือ วาทกรรมของกลุ่มสตรีนิยมยังสอดคล้องกับวาทกรรมทวนกระแส ซึ่งวาทกรรมในแต่ละสื่อยังมีเนื้อหาคล้ายกันในลักษณะการอนุรักษนิยมมากกว่าก้าวหน้าในเรื่องเพศ

กานดา สุขเกษม (๒๕๔๖) ได้ศึกษาวาทกรรมเชิงวิพากษ์ในรายการ “รัฐบ้านหูน” ทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ตามแนวคิดของแฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995) พบว่าจากการวิเคราะห์ด้วยทมิ ๒ ระดับ คือ วาทกรรมเชิงวิพากษ์ระดับบุคคล และวาทกรรมเชิงวิพากษ์ระดับสถาบัน จากนั้นได้นำผลการวิเคราะห์มากำหนดเป็นอัตลักษณ์ ซึ่งแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ อัตลักษณ์ในระดับสถาบัน ได้แก่ ฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายค้าน สื่อมวลชน และประชาชน และอัตลักษณ์ในระดับบุคคล ได้แก่ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี และนายชวน หลีกภัย หัวหน้าพรรคฝ่ายค้าน ส่วนกระบวนการสร้างวาทกรรมเชิงวิพากษ์ที่ปรากฏในรายการรัฐบ้านหูน กระบวนการสร้างวาทกรรมเชิงวิพากษ์ด้วยการวิเคราะห์มิติด้านปฏิบัติการทางวาทกรรม พบว่า กระบวนการสร้างตัวบท มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบ ๕ ส่วน ได้แก่ ผู้นำเสนอตัวบท การคัดเลือกประเด็น กลยุทธ์ทางการสื่อสาร กลุ่มเป้าหมาย และการควบคุมกระบวนการประกอบสร้างตัวบท

สุนัที่ เลาะวีธี (๒๕๔๖) ได้ศึกษาวาทกรรมเรื่องความอ้วนผอมในรายการโทรทัศน์สำหรับสตรี โดยศึกษาจากรายการโทรทัศน์ ๓ รายการ คือ รายการเพื่อนหญิง พลังหญิง เป็นรายการเพื่อสังคม รายการสีสันวันสบาย เป็นรายการเพื่อความบันเทิง และรายการมอร์นิ่ง เฮลท์ คลับ เป็นรายการเพื่อสุขภาพ รวมทั้งสัมภาษณ์ผู้ผลิตรายการ ด้วยกรอบแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse Analysis) ของแฟร์คลาฟ (Fairclough, 1995) พบว่าความหมายความอ้วนผอมอยู่ภายใต้กำกับของวาทกรรม ๓ ชุด ได้แก่ วาทกรรมด้านการแพทย์ ซึ่งอยู่ภายใต้มาตรฐานที่เรียกว่าดัชนีมวลกาย ความอ้วนจะมีผลเป็นบ่อเกิดโรค และเสียสุขภาพ วาทกรรมด้านแฟชั่น ซึ่งอยู่ภายใต้มาตรฐานการแต่งกายและเสื้อผ้าที่มีขนาดเล็ก และวาทกรรมด้านความสวยงาม โดยการอ้างอิงดารานางแบบที่มีรูปร่างผอมจึงเป็นนิยามของความสวยด้วย นอกจากนี้ผู้หญิงผอมยังมีโอกาสต่างๆ ทางสังคมมากกว่าผู้หญิงอ้วนซึ่งส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ของผู้หญิงอ้วนและผอม ปฏิบัติการทางวาทกรรม ได้แก่ ๑) ผู้นำเสนอตัวบทคือ แพทย์ ผู้ที่ทำงานวงการบันเทิง และพิธีกร ๒) การคัดเลือกประเด็นการนำเสนอจากกระแสสังคม ผู้อุปถัมภ์รายการและความสนใจของผู้ผลิต ๓) กลยุทธ์การสื่อสารทั้งการสร้างทางเลือกให้ผู้ชม การเตือนภัยและการแนะนำวิธีลดความอ้วน ๔) กลุ่มเป้าหมายคือผู้หญิงโสด ผู้หญิงที่มีครอบครัวแล้ว และผู้หญิงที่ต้องการทำงานในวงการบันเทิง ส่วนปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรมได้แก่ ระดับสังคมคือวาทกรรมด้านการแพทย์ วาทกรรมเพศสภาพ วาทกรรมในระบบแฟชั่น และระดับสถาบันคือนโยบายของสถานีโทรทัศน์ซึ่งมีส่วนสนับสนุนความคิดอุดมการณ์ความผอม

ชนกพร พัวพัฒนกุล (๒๕๔๘) ศึกษาอุดมทรรศน์เกี่ยวกับ “เขมร” ในปริจเฉทหนังสือพิมพ์ไทย:กรณีเหตุจลาจลเขาสถานทูตไทยในกัมพูชา พ.ศ. ๒๕๔๖ พบว่า ทั้งหนังสือพิมพ์ปริมาณและคุณภาพก็นำเสนอข่าวสอดคล้องกัน โดยมีกลวิธีภาษา ๘ กลวิธี คือ การใช้ถ้อยคำ การใช้สมญานาม การใช้โครงสร้างทางวาทศิลป์ การใช้ข้อสมมติเบื้องต้นเป็นเครื่องมือ การใช้รูปประโยค การอ้างคำกล่าวของบุคคลอื่น การเล่าเรื่อง การใช้เครื่องหมายวรรคตอน และการจัดและเน้นข้อความ โดยทั้ง ๘ กลวิธีทำให้เห็นอุดมทรรศน์เกี่ยวกับเขมร คือ เขมรด้อยปัญญา ป่าเถื่อน เป็นศัตรูของชาติ ต้องพึ่งไทย และไวใจไม่ได้ ทั้งหมดนี้มีความคิดหลักอยู่ที่อุดมทรรศน์ว่าด้วยสำนึกร่วมแห่งความเป็นชาติของคนไทยหรืออุดมทรรศน์ชาตินิยมซึ่งมีลักษณะแบ่งเขาและเรา โดยมองว่าชาติไทยเป็นฝ่ายที่เหนือกว่าเขมร

รัชนิษฐ์ พงศ์อุดม (๒๕๔๘) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับค่านิยมเกี่ยวกับความงามในวาทกรรมโฆษณาเครื่องสำอางในภาษาไทย พบว่ามีกลวิธีทางภาษา ๒ กลวิธี คือ กลวิธีอรรถศาสตร์ ได้แก่ การใช้คำกริยาแสดงสภาพ เช่น อ่อนเยาว์ การใช้คำเพิ่มน้ำหนัก เช่น ชาวไสสม้าเสมอ การใช้คำปฏิเสธ เช่น ไม่ทำให้แห้งตึง และกลวิธีทางวัจนปฏิบัติศาสตร์และปริจเฉท ได้แก่ การใช้ภาพพจน์ เช่น การใช้อุปสรรค เช่น นางฟ้าสตีลาคันใหม่

การกล่าวอ้าง เช่น การกล่าวอ้างข้อเท็จจริงทั่ว ๆ ไป เช่น เพราะอีกส่วนสำคัญที่จะบอกว่า คุณใส่ใจตัวเองมากแค่ไหน คือมือของคุณ การใช้คำถามวาทศิลป์ เช่น คุณกำลังปรนนิบัติผิวเพื่อ “หยุดยั้งการร่วงโรย” อยู่หรือเปล่า? และการใช้มูลบทเป็นเครื่องมือ เช่น อำพราง กระ และจุดต่างคำอย่างเป็นธรรมชาติ ส่วนสุดท้ายจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับค่านิยมความงาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงงาม คือ งามแบบไร้ที่ติ อ่อนเยาว์ สุขภาพดี งามตามแบบวัฒนธรรมต่างชาติ และมีการใช้เครื่องสำอางเสริมตามแฟชั่น ด้วยวิธีการต่อยุ่ค่านิยมความงามให้กับผู้หญิง

จันทิมา เอี่ยมานนท์ (๒๕๔๙) ได้ศึกษาวาทกรรมเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในสังคมไทยตามแนวปฏิพันธวิเคราะห์ ซึ่งจันทิมาก็ใช้กลวิธีทางภาษาศึกษาวาทกรรมสาธณะมี ๓ กลวิธี คือ กลวิธีทางศัพท์ กลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม ส่วนวาทกรรมชุมชน พบ ๒ กลวิธี คือ กลวิธีทางศัพท์ และกลวิธีทางวจนปฏิบัติศาสตร์และวาทกรรม ซึ่งมีทั้งการตีความหมายผู้มีเชื้อเอดส์ทั้งในด้านลบและบวก โดยแนวคิดสำคัญที่นำมาใช้คือปฏิพันธวิเคราะห์เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของทั้ง ๒ กลุ่มวาทกรรมว่าจะนำเสนอภาพของผู้ติดเชื้อเอดส์ในลักษณะที่เหมือนหรือต่างกันอย่างไร และอีกแนวคิดหนึ่งที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์คือสหบทเพื่อศึกษาทั้ง ๒ วาทกรรมดังกล่าว พบว่ามีอุดมการณ์หลัก ๔ อุดมการณ์ คือ อุดมการณ์ทางการแพทย์ อุดมการณ์ศาสนา อุดมการณ์พัฒนาของรัฐ และอุดมการณ์สิทธิมนุษยชน

งานวิจัยการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ ที่ศึกษาทางสาขานิเทศศาสตร์ เช่น จิณณ์ณัฏส แสงมา กานดา สุขเกษม และสุนันท์ เสาะวิธิ จะเน้นที่กระบวนการในการสื่อสารที่ผู้ผลิต กระบวนการส่งสาร และผู้บริโภคประกอบกับประเด็นทางสังคมร่วมด้วย แต่งานวิจัยสาขานี้ไม่ได้เน้นประเด็นการวิเคราะห์ที่ใช้ภาษา หรือการเห็นว่าภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษา เช่น งานวิจัยทางสาขาอักษรศาสตร์ ส่วนใหญ่จะเน้นที่ผู้ผลิตตัวบท ผู้รับสาร หรือวาทกรรมต่าง ๆ ที่เกิดภายในตัวบท และแม้ว่างานวิจัยทางสาขานิเทศศาสตร์จะเน้นวิเคราะห์ที่ประเด็นการสื่อสารหรือการวิเคราะห์เนื้อหา แต่ผู้วิจัยก็เห็นว่าแนวทางที่ผู้วิจัยศึกษาเป็นการศึกษาเชิงสหสาขาวิชาซึ่งจะมีหลายสาขาประกอบกัน ดังนั้น การศึกษางานวิจัยในสาขานิเทศศาสตร์ก็จะเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยในการทำความเข้าใจแนวคิดทฤษฎีที่ผู้วิจัยจะใช้วิเคราะห์ได้มากขึ้นที่นอกเหนือไปจากงานวิจัยทางสาขาอักษรศาสตร์เพียงอย่างเดียว

๒.๒.๓ งานวิจัยเกี่ยวกับเพศสภาวะ

จิตรภาพ ธรรมสารสุนทร (๒๕๓๗) ได้ศึกษาค่านิยมและทัศนคติทางเพศที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิง ๓ ฉบับ คือ ขวัญเรือน ดิฉัน ชิตี โลพี ผลการวิจัยจิตรภาพพบว่า ค่านิยมและทัศนคติทางเพศที่ปรากฏในนิตยสารขวัญเรือนที่มีค่าความถี่ของเนื้อหามากที่สุด

ได้แก่ บทบาทสตรี โดยแสดงทัศนคติทั้ง ๓ บทบาท คือ แม่ แม่บ้าน และผู้หญิงทำงาน ส่วนดิฉันมีค่าความถี่ของเนื้อหามากที่สุด ได้แก่ ค่านิยมและทัศนคติต่อพฤติกรรมผู้หญิง ซึ่งก็คือการรักสวยรักงามของผู้หญิง และซิติ์ โลฟมีค่าความถี่ของเนื้อหามากที่สุด ได้แก่ ค่านิยมและทัศนคติต่อปัญหาสตรี โดยเฉพาะปัญหาโสเภณีมีการนำเสนอมากที่สุดใน ซิติ์ โลฟ

กนกวรรณ ไม้สนธิ์ (๒๕๔๔) ได้ศึกษาการต่อรองอำนาจของผู้หญิงจากการนำเสนอเรือนร่างผ่านสื่อวิทยุไทย ทั้งวิทยุสารของผู้หญิงและผู้ชายรวมถึงการสัมภาษณ์นางแบบ บรรณาธิการ นักสื่อมวลชนและนักวิชาการ พบว่า ลักษณะภาพตัวแทนของผู้หญิงได้แก่ Reverse the Stereotype (การกลับทิศทางเสียใหม่) ด้วยการแสดงให้เห็นว่าอายุมากก็ยังมีควมสวยงามและเปิดเผยเรือนร่างได้ Substitute positive image into negative image (การนำภาพบวกไปใส่แทนภาพลบ) ด้วยการสวมบทบาทคนชาติอื่นที่สนุกสนานเป็นกันเองซึ่งลักษณะที่เชื่อว่าไม่กระตุ้นเร้าทางเพศภาพบวกมาใส่ในภาพตัวแทนเปิดเผยเรือนร่างที่เป็นภาพด้านลบ และ Live with stereotypes but change meaning (การอยู่กับภาพตัวแทนนั้นแต่เปลี่ยนความหมายใหม่โดย Stereotype ยังคงอยู่) โดยภาพตัวแทนที่เปิดเผยเรือนร่างถูกให้ความหมายเป็นภาพสวยงาม การต่อรองเพื่อให้ได้ภาพตัวแทนผ่านการนำเสนอเรือนร่างตามที่ผู้หญิงต้องการประกอบด้วยการต่อรองกับเจ้าของทุน (ทุนนิยม) การต่อรองในกระบวนการผลิต (ช่างภาพและสไตลิส) และการต่อรองกับสังคม ส่วนการทำทนายแนวคิดสังคมแบบปิดตาธิปไตยที่ปรากฏในสื่อวิทยุ คือ นางแบบอยู่ในฐานะผู้กระทำให้มีภาพสวยงามจากการแสดงท่าทางของตนเอง สร้างความหมายของภาพเปลือยตามแนวคิดของตนเอง แต่การต่อรองยังอยู่ภายใต้กรอบจำกัดของทุนนิยมและปิดตาธิปไตย ในลักษณะที่นางแบบไม่มีโอกาสเลือกที่จะไม่ถ่ายหรือไม่มีนางแบบคนใดกล่าวถึงหรือตำหนิผู้รับสารที่บริโภคหรือผู้ชายที่ดูภาพไป

มิโชค ราชภูรานุกัต (๒๕๔๔) ได้ศึกษาการต่อรองทางเพศสภาพในนิตยสารผู้หญิงและผู้ชายโดยเลือกศึกษานิตยสาร ๓ ฉบับ คือ GM แพรว และผู้หญิง พบว่า ในนิตยสารผู้หญิงยอมรับความเป็นผู้หญิงชัดเจนอยู่ลักษณะเดียวคือ ลักษณะใส่ใจในรูปลักษณ์ผ่านทั้งโฆษณา เนื้อหาและสิ่งที่ปฏิเสธอย่างชัดเจน คือลักษณะไม่ประสบความสำเร็จ เป็นผู้ตาม ส่วนลักษณะอื่นๆ ก็นำเสนอต่างกันออกไป เช่น ลักษณะเอาใจใส่ผู้อื่น ทำงานบ้าน ดูแลครอบครัว ซึ่ง แพรว มีทิศทางการยอมรับ ผู้หญิงมีทิศทางการต่อรอง ลักษณะอ่อนหวาน อ่อนแอ แพรวมีทิศทางการปฏิเสธ ลักษณะเป็นวัตถุทางเพศ อยู่ใต้ผู้ชายเรื่องเพศ แพรวมีทิศทางการต่อรอง ผู้หญิงมีทิศทางการยอมรับ ส่วนความเป็นชายนิตยสารทั้งสองยอมรับความเป็นผู้ชายที่ประสบความสำเร็จ เป็นผู้นำและลักษณะเป็นที่สนใจทางเพศอยู่เหนือผู้หญิงในเรื่องเพศผ่านเนื้อหาเป็นหลัก

อวยชัย สังสนา (๒๕๔๔) ได้ศึกษาว่าทกรรมการสื่อความหมายของนิวัตติ กองเพียร นวัตกรรมในหนังสือ จากหนังสือพิมพ์มติชนรายวันจำนวน ๔๕ ฉบับ และมติชนราย สัปดาห์จำนวน ๕๕ ฉบับ รวมเป็น ๑๐๐ ฉบับ พบว่าว่าทกรรมการสื่อความหมายของนิวัตติ กองเพียร ประกอบสร้างด้วยกรอบเพศสภาพ มุมมองทางศิลปะ สถานภาพทางสังคม ช่องทาง นำเสนอ วัฒนธรรมและบรรทัดฐานสังคม จนรวมกันเป็นว่าทกรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ ยั่วยุ ทำทนายภายใต้กรอบที่ถูกระบุในสื่อสาธารณะ จากข้อมูลทั้งสองชุดพบว่าไม่มีความต่างด้าน ภาษาและการสื่อความหมายคือใช้ภาษาบรรยายเรื่อร่างผู้หญิงแบบละมุนละไม ไม่หยาบโหล่น เพื่อนำภาษาศิลปะมาปกปิดภาษายั่วยุกามารมณ์ให้คงงาม รวมถึงการสร้างคุณค่าให้ภาพผู้ดั ด้วยศิลปะ ทั้งการบรรยายองค์ประกอบต่างๆ ให้เป็นมุมมองแบบศิลปะ รวมถึงการนำบทวี โคลงกลอนมาพรรณนา ช่วยสร้างคุณค่าให้ภาพผู้ดั นางแบบ นิตยสาร ผู้เขียนหรือผู้วิจารณ์และ ทำให้ประเด็นสิทธิเสรีภาพทางเพศมีคุณค่ามากขึ้น สอดคล้องกับการตีความหมายจาก กลุ่มต่างๆ ในสังคม สอดคล้องกับการสื่อความหมายของนิวัตติ กองเพียร ว่าทกรรมของนิวัตติ กองเพียรจึงสะท้อนอุดมการณ์ปีศาจปีโดย ในการมองนางแบบและมาตรฐานการมองว่าอะไรคือ ความสวยงาม ทั้งผู้ผลิตและผู้อ่านต่างมีอำนาจในการถอดความหมายออกมาซึ่งเป็นสิ่งที่ สะท้อนผ่านอุดมการณ์ของตนเองและบรรทัดฐานสังคมเดียวกัน

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับเพศสภาวะ ส่วนใหญ่ปรากฏในสาขานิเทศศาสตร์นี้เป็น การนำแนวคิดเพศสภาวะมาใช้ในการศึกษา โดยเห็นว่าเพศของผู้หญิงเป็นเรื่องของการ ประกอบสร้างขึ้น เพื่อการต่อรองหรือสื่อความหมายบางอย่างแล้วแต่จุดมุ่งหมายของงานวิจัย นั้นๆ ซึ่งงานวิจัยเหล่านี้จะเป็นประโยชน์ในการทำความเข้าใจเพศสภาวะให้มากขึ้น เพราะ งานวิจัยของผู้วิจัยก็ได้นำแนวคิดเพศสภาวะมาใช้กับงานวิจัยนี้เช่นกัน ด้วยมีความคิดว่าความ เป็นผู้หญิงในนิตยสารสตรีสารเป็นเรื่องที่สังคม และวัฒนธรรมได้สร้างความเป็นผู้หญิงให้กับ ผู้หญิงไทย โดยมีกรอบความคิดให้กับผู้หญิงเป็นผู้หญิงที่ดีตามกรอบแนวคิดที่วางไว้ ซึ่งจะมี ความคิดหรืออุดมการณ์อะไรบางอย่างอยู่เบื้องหลังนั้นก็จะต้องอาศัยการทำความเข้าใจกับ แนวคิดเรื่องของอุดมการณ์ต่อไป

๒.๒.๔ งานวิจัยเกี่ยวกับอุดมการณ์

นฤมล ทับจุมพล (๒๕๓๐) ได้ศึกษาการใช้สื่อในการสร้างอุดมการณ์ทาง การเมือง โดยการศึกษาจากบทเพลงของทางราชการ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๓๐ พบว่า ช่วงเวลา พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๐๐ จะให้ความสำคัญต่ออุดมการณ์ชาติต่อการสร้างความจงรักภักดี ต่อชาติในหมู่ประชาชน เน้นการสร้างความรู้สึกร่วมคือ “ความรักชาติ” การถ่ายทอดหรือ เผยแพร่บทเพลงผ่านสื่อต่างๆ อย่างหลากหลายเพื่อปลุกใจให้ประชาชนรักชาติ ซึ่งผู้มีบทบาท สำคัญในการรณรงค์คือ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ เช่น เพลงต้นตระกูลไทย ส่วนอีก ๒ สถาบัน

ทางอุดมการณ์แทบจะไม่ได้รับการกล่าวถึงเลย โดยรูปธรรมการรักชาติมีระดับแตกต่างกัน เช่น การรักชาติคือการรักษาเอกราชของประเทศ (พ.ศ.๒๔๗๕-๒๔๘๒) การรักชาติคือการเชื่อและปฏิบัติตามนโยบายของผู้นำ (พ.ศ.๒๔๘๓-๒๔๘๗) และการรักชาติคือการต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ (พ.ศ.๒๔๙๐-๒๕๐๐) ส่วนช่วง พ.ศ.๒๕๐๑-๒๕๓๐ จะให้ความสำคัญกับอุดมการณ์พระมหากษัตริย์ในฐานะศูนย์รวมดวงใจด้านภักดีในชาติมีการแต่งเพลงเฉลิมพระเกียรติให้ประชาชนจงรักภักดี โดยอุดมการณ์ชาติจะถูกรวมไปกับอุดมการณ์ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์เพื่อรักษาสถาบันหลักของประเทศไว้

พิมพ์ฤทัย ชูแสงศรี (๒๕๓๔) ศึกษาเรื่องความคิดของผู้หญิงในนิตยสารผู้หญิง พ.ศ.๒๕๐๐-๒๕๑๖ จากการศึกษาพิมพ์ฤทัย พบว่า นิตยสารผู้หญิงยุคแรก (ระหว่าง ร.๕-พ.ศ. ๒๔๗๕) ผู้จัดทำและนักเขียนเป็นกลุ่มผู้หญิงชนชั้นสูง การศึกษาดีเท่านั้น ด้านเนื้อหา มีลักษณะเด่น ๓ กลุ่ม คือกลุ่มก้าวหน้า เน้นการเป็น “ปากเสียง” ให้กับผู้หญิง กลุ่มที่สองคือ กลุ่มเรื้องรมย์ เน้นนวนิยายแนว “พาฝัน” และกลุ่มกุลสตรี เน้นการให้ความรู้และงานของแม่บ้าน จนกระทั่ง พ.ศ.๒๕๐๐-๒๕๑๖ ซึ่งเป็นยุคการปกครองแบบเผด็จการ กลุ่มผู้จัดทำและนักเขียนเป็นกลุ่มชนชั้นกลางที่มีการศึกษาสูง การจัดทำนิตยสารมีความเป็นธุรกิจมากขึ้น ความคิดของผู้หญิงแบ่งเป็น ๓ ประเด็นใหญ่ คือ ความคิดเกี่ยวกับตนเองจะเป็นความต้องการต่างๆ ของผู้หญิง ซึ่งสิ่งที่ผู้หญิงต้องการมากที่สุดคือความรักและความปลอดภัยในชีวิต ในความคิดด้านสังคม เช่น การเลือกคู่ที่ผู้หญิงคิดว่าตนเองสามารถเป็นฝ่ายเลือกได้ และความคิดเกี่ยวกับโลกเป็นความคิดหาเหตุผลและความเชื่อของสังคมไทย เช่น เรื่องบุญ-กรรม เป็นต้น จากการศึกษาของพิมพ์ฤทัยพบความคิด ๒ ลักษณะในนิตยสารที่ศึกษา คือ ความคิดก้าวหน้าและอนุรักษ์นิยม

อภิญา บุชบา (๒๕๔๐) ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงบทบาทของอุดมการณ์ทางการเมืองของลูกเสือชาวบ้าน ในช่วงเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ และ ปีพ.ศ.๒๕๓๙ ทั้งจากเอกสาร สัมภาษณ์และแบบสอบถาม พบว่าก่อนเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ มีการเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ทางการเมืองค่อนข้างสูงเพราะเป็นสภาวะการณ์ตึงเครียดทางการเมืองมีการขัดแย้งผลประโยชน์และอำนาจทางการเมืองของผู้นำ โดยอุดมการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจมีบทบาทน้อยกว่าอุดมการณ์ทางการเมือง เช่น การแสดงออกว่ารักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการจับกลุ่มแสดงความคิดเห็นทางการเมือง เป็นต้น ช่วงเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๙ แทบจะไม่มีบทบาทอุดมการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจมาเกี่ยวข้อง เพราะโครงสร้างทางการเมือง การคุกคามของคอมมิวนิสต์และการแตกแยกของคนในชาติ ส่วนปี พ.ศ.๒๕๓๙ แทบจะไม่มีเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ทางการเมืองของลูกเสือชาวบ้านเลยแต่จะมีอุดมการณ์ทางสังคมสูงขึ้น เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ และการพัฒนาลูกเสือชาวบ้านแทนอุดมการณ์ทางการเมือง

เพ็ญศรี จุลกาญจน์ (๒๕๔๑) ศึกษาการผลิตซ้ำอุดมการณ์เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันชุมชน ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และวัด ของหญิงและชาย โดยการสังเกต สัมภาษณ์ สนทนา ในพื้นที่บ้านป่าสา จังหวัดเชียงใหม่ และเอกสาร เพ็ญศรีพบว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่สร้างความแตกต่างระหว่างเพศหญิงและชาย โดยผู้อาวุโสในครอบครัว ผ่านการปฏิบัติที่เป็นแบบอย่าง และการสั่งสอนโดยตรง สถาบันโรงเรียน ถ่ายทอดความคิด ค่านิยม ความเชื่อ ผ่านตำราเรียน และกิจกรรมของโรงเรียน ได้แก่ ตำราวิชาภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาของกรมวิชาการ ตามหลักสูตรพุทธศักราช ๒๕๒๑ (ปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓) โดยเฉพาะภาพประกอบในหนังสือเรียน รวมทั้งกิจกรรมวิชาพลศึกษา หรือลูกเสือและยุวกาชาดมีเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทเดิมของหญิงและชาย ส่วนวัดมีการปฏิบัติ สั่งสอน และประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่มีเนื้อหาเน้นผู้หญิงเป็นผู้มีบุญน้อย มีมลทินไม่มีความสะอาดทางศาสนา เป็นศัตรูต่อเพศพหุภรรยา กิจกรรมในชีวิตประจำวันเป็นแบบหลักในการถ่ายทอดระบบคิด ความเชื่อ และค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและสถานภาพของหญิงและชาย เพราะเกิดแบบซ้ำซาก วิธีการเรียบง่าย ทำให้เกิดการยอมรับ ส่วนพิธีกรรมทางสังคมที่แทรกอุดมการณ์ไปด้วยนั้น หลายพิธีกรรมที่จัดเป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์สร้างกรอบควบคุมพฤติกรรมของเพศหญิงไว้ และมีผลต่อความเชื่อและการยอมรับของคนในสังคม

ชนิดา พรหมพยัคฆ์ (๒๕๔๓) ได้ศึกษาขงไตรรงค์กับการสร้างอุดมการณ์รัฐไทย พ.ศ. ๒๔๕๙-๒๕๒๐ หรือตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงต้นรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ด้วยการนำขงไตรรงค์มาเป็นสัญลักษณ์ในการสร้างอุดมการณ์ของรัฐไปยังประชาชน โดยขงไตรรงค์ถูกกำหนดให้เป็นธงชาติสยามในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งแถบสี ๓ สีแทนสถาบันหลักได้แก่ สีแดงหมายถึงชาติ สีขาวหมายถึงพุทธศาสนา และสีน้ำเงินหมายถึงพระมหากษัตริย์ ต่อมาเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองรัฐบาลพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนา และจอมพล ป.พิบูลสงครามได้ทำให้ขงไตรรงค์มีความศักดิ์สิทธิ์ด้วยการกำหนดวิธีปฏิบัติต่อขงไตรรงค์ และการแสดงความสำคัญด้วยการเคารพธงชาติทุกวันตอนเช้าและตอนเย็น นอกจากขงไตรรงค์จะเป็นสัญลักษณ์แทนความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นชาติไทย รวมถึงการแสดงอำนาจของรัฐไทย จนได้กลายเป็นสัญลักษณ์ในการต่อสู้กันทางอุดมการณ์ทางการเมืองเพื่อต่อต้านขบวนการคอมมิวนิสต์และเหตุการณ์วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ และวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙

จันทิกา สุภาพงษ์ (๒๕๔๓) ได้เปรียบเทียบเนื้อหาข่าวที่นำเสนอประเด็นซึ่งแฝงนัยทางอุดมการณ์ทั้ง ๒ กลุ่ม คือ ประเด็นซึ่งแฝงนัยทางอุดมการณ์ส่งเสริมอำนาจรัฐและประเด็นซึ่งแฝงนัยทางอุดมการณ์ไม่ส่งเสริมอำนาจรัฐ รวมไปถึงความสัมพันธ์ที่มีต่อแนวทางในการนำเสนอแหล่งข่าวและแนวทางในการอ้างเหตุผลในข่าว โดยศึกษาการนำเสนอเนื้อหาข่าววัดพระธรรมกายของหนังสือพิมพ์ไทย ๕ ฉบับ ได้แก่ ไทยรัฐ เดลินิวส์ ไทยโพสต์ มติชน และ

ข่าวสด ทุกฉบับ ทุกวัน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๑ ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๒ พบว่าหนังสือพิมพ์ไทยมีแนวทางนำเสนออุดมการณ์ในกลุ่มส่งเสริมอำนาจรัฐมากกว่าการเป็นเวทีอิสระ และนำเสนออุดมการณ์ในทุกรูปแบบ นอกจากนี้ผลการวิจัยยังพบว่า แนวทางการนำเสนออุดมการณ์ดังกล่าวมีความสัมพันธ์ต่อแนวทางการนำเสนอแหล่งข่าวที่จะสร้างผลบวกให้กับอุดมการณ์ในกลุ่มส่งเสริมอำนาจรัฐ และมีความสัมพันธ์ต่อแนวทางในการอ้างเหตุผลทำให้มีการอ้างเหตุผลที่ไม่รัดกุมเพื่อสนับสนุนแนวทางการนำเสนออุดมการณ์ด้วย

ชัยวัฒน์ หอวรรณภากร (๒๕๔๔) ได้ศึกษาการสื่อความหมายและอุดมการณ์ในเพลงมหาวิทยาลัย จำนวน ๕ มหาวิทยาลัย ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ศิลปากร และเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยละ ๒ เพลง พบว่า เนื้อหา ความหมายและลักษณะของเพลงแทบจะไม่มี ความเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับบริบททางการเมืองสมัยนั้น สำหรับอุดมการณ์ที่ได้จากการสื่อความหมายในเพลงได้แก่ ให้เป็นคนมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ หรือสำนึกในพระคุณมหาวิทยาลัย หรือตั้งใจพากเพียรเพื่อเขตชุมมหาวิทยาลัย โดยทำให้เกิดอุดมการณ์ในจิตใจของนิสิตนักศึกษาให้ทุกคนคิดเหมือนกัน

นวลวรรณ ดาระสวัสดิ์ (๒๕๔๔) ได้ศึกษาการปรับเปลี่ยนอุดมการณ์วารสารศาสตร์ของไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่านักวารสารศาสตร์ไทยได้รับอุดมการณ์จากตะวันตก โดยมีการปรับเปลี่ยนแต่ละประเด็นให้เหมาะกับสังคมไทยและรักษาอำนาจของกลุ่มปัญญาชนซึ่งอุดมการณ์ที่ถูกอ้างถึงในวาทกรรมมากที่สุดคือ เสรีภาพหนังสือพิมพ์และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยมีการปรับเปลี่ยนอุดมการณ์แต่ละช่วงเวลา คือ ยุคการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ อ้างถึงวาทกรรม “ชาตินิยม” มี ๒ กลุ่มคือ กลุ่มราชสำนักอนุรักษเพื่อบำรุงชาติ และกลุ่มสามัญชนหัวก้าวหน้าเพื่อชาติเจริญพ้นจากจักรวรรดินิยม ยุคหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ.๒๔๗๕) อ้างถึงวาทกรรม “ชาตินิยม” มาเป็นวาทกรรม “การควบคุมตนเอง” มี ๒ กลุ่มคือ กลุ่มราชสำนักหัวผสมผสานเพื่อจะไม่ถูกควบคุมเสรีภาพ และกลุ่มสามัญชนหัวก้าวหน้าเพื่อประโยชน์ของประชาชน ส่วนยุคร่วมสมัย อ้างถึงวาทกรรม “การควบคุมตนเอง” มาเป็นวาทกรรม “ความน่าเชื่อถือ” มี ๒ กลุ่มคือ กลุ่มนักวิชาการวารสารศาสตร์เพื่อให้เสรีภาพอยู่ในขอบเขตความถูกต้องและความจริง และกลุ่มนักวิชาชีพวารสารศาสตร์เพื่อให้เสรีภาพเกิดประโยชน์แก่ประชาชน

พอเนตร พึ่งหลวง (๒๕๔๔) ได้ศึกษาความขัดแย้งในแนวอุดมการณ์ทางการเมือง “เผด็จการรัฐนิยม” กับ “สังคมนิยมประชาธิปไตย” ในช่วง พ.ศ.๒๔๗๕-๒๔๙๐ โดยการศึกษาเอกสาร พบว่า ความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของ ๒ ผู้นำ คือ กลุ่มจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับ กลุ่มนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่ง “จิตสำนึกร่วมสมัย” (Contemporary Consciousness) ของอุดมการณ์ทางการเมืองทั้ง ๒ ผู้นำอาจเป็นเครื่องมือที่แสดงการคงอยู่

ของปัจจัยอุดมการณ์ทางการเมืองต่อสังคมไทย และอุดมการณ์ที่ถือเป็นระบบคิดที่ใช้อธิบายสภาพสังคมในช่วงเวลาหนึ่งนั้นจึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งอุดมการณ์โดยตัวเองเกี่ยวข้องกับสังคม (เช่น วิถีชีวิต วัฒนธรรม และศาสนา เป็นต้น) เศรษฐกิจและการเมืองในสังคมหนึ่งๆ อาจมีหลายอุดมการณ์อยู่ร่วมกัน แต่จะมีอุดมการณ์เป็นอุดมการณ์หลักที่คนทั้งสังคมยอมรับและมักเป็นอุดมการณ์ที่ผู้นำหรือผู้ปกครองใช้ปกครองสังคมนั้น อุดมการณ์หลักที่ครอบงำสังคมไม่ว่าจะมีเนื้อหาอย่างไรก็ต้องทำหน้าที่เพื่อรักษาความมั่นคงและเสถียรภาพของสังคมได้

จินตนาถ กลัดวัง (๒๕๔๕) ได้ศึกษาการสร้างความหมาย “ครัว” ในนิตยสารครัวและนิตยสารแม่บ้าน โดยศึกษาตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๗-๒๕๔๕ อย่างละ ๑๖ ฉบับ พบว่าเนื้อหาทั้ง ๒ ฉบับคล้ายคลึงกัน เช่น วิธีการประกอบอาหาร สารคดีท่องเที่ยว ความรู้ด้านการดูแลครอบครัวและการพยากรณ์ดวงชะตา เป็นต้น ส่วนอุดมการณ์เพศสภาพแบ่งเป็น ๓ ประเด็น ได้แก่ ๑)บทบาทของผู้หญิง ซึ่งพบว่านิตยสารแม่บ้านมีเนื้อหาและโฆษณาที่สะท้อนอุดมการณ์ทางเพศสภาพในแนวคิดสตรีนิยมมากกว่านิตยสารครัวโดยครอบคลุมบทบาทด้านการเป็นผู้หญิงยุคใหม่และทันสมัย ๒)สถานภาพของผู้หญิง ซึ่งพบว่านิตยสารแม่บ้านมีเนื้อหาและโฆษณาที่สะท้อนอุดมการณ์ทางเพศสภาพในแนวคิดสตรีนิยมมากกว่านิตยสารครัว โดยครอบคลุมสถานภาพด้านการให้ความเท่าเทียมกันของผู้ชายและผู้หญิง ความเชื่อมั่นในตนเอง และมีสิทธิมีเสียงของผู้หญิง และการใส่ใจตนเองยิ่งขึ้น ๓)พื้นที่ของผู้หญิง ซึ่งพบว่านิตยสารทั้ง ๒ ต่างสะท้อนแนวคิดปิตาธิปไตยมากกว่าแนวคิดสตรีนิยม ซึ่งนิตยสารครัวสะท้อนแนวคิดปิตาธิปไตยมากกว่านิตยสารแม่บ้าน การสร้างความหมาย “ครัว” ตามแนวคิดปิตาธิปไตยมี ๕ ประเด็น ได้แก่ ๑)เป็นภาระและบทบาทหน้าที่ของผู้หญิง ๒)เป็นการเพิ่มคุณค่าให้ผู้หญิงในด้านแม่ศรีเรือนหรือกุลสตรี ๓)เป็นพื้นที่ในบ้านจึงมีคุณค่าต่อยกกว่า ๔)ตอกย้ำสถาบันครอบครัวแบบกระแสหลัก ๕)กำหนดให้ความสุขต้องคู่กับผู้หญิง สำหรับการสร้างความหมาย “ครัว” ตามแนวคิดสตรีนิยมมี ๖ ประเด็น ได้แก่ ๑)เป็นการให้อำนาจผู้หญิงในการควบคุมการตัดสินใจ ๒)เป็นพื้นที่ที่ไม่จำกัดเพศ ๓)เป็นแหล่งเพิ่มรายได้ ๔)เป็นพื้นที่ของความรักความอบอุ่นในครอบครัว ๕)เป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้หรือก่อให้เกิดความรู้ ๖)สร้างความหมายของสถาบันครอบครัวใหม่ ส่วนสิ่งที่ขาดหายไป เนื้อหาของมิติหญิงชาย ได้แก่ ๑)การยกระดับคุณค่าของพื้นที่ในบ้านให้เทียบเท่าพื้นที่นอกบ้าน ๒)ความสัมพันธ์ระหว่างคนเพศเดียวกัน ๓)การมองผู้ชายอย่างเป็นกลาง ๔)การมองเพศสภาพในเชิงการให้คุณค่ากับผู้หญิง

วรรณมณี บัวเทศ (๒๕๔๔) ได้ศึกษาอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในเนื้อหาของข้อเขียนของนิตยสารภาษาต่างประเทศ ๒ ฉบับ คือ ไทม์ ฉบับสหรัฐอเมริกาและเอเชียวีค ซึ่งมีเจ้าของเดียวกันแต่กลุ่มเป้าหมายแตกต่างกัน แต่เนื้อหาอุดมการณ์ที่ปรากฏในข้อเขียนของนิตยสารทั้งสองเกือบทั้งหมดจะเป็นอุดมการณ์ตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญกับประเทศโลกตะวันตกและอุดมการณ์ทุนนิยมซึ่งหมายรวมถึงรูปแบบการดำเนินธุรกิจการค้าเสรี และการ

เกิดช่องว่างหรือความเหลื่อมล้ำระหว่างคนในสังคม สำหรับผู้รับสารชาวตะวันตก การรับสารที่มีเนื้อหาอุดมการณ์ตะวันตกจึงเหมือนเป็นการตอกย้ำรากฐานความเชื่อให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ขณะที่ผู้รับสารซึ่งเป็นชาวตะวันออกที่อุดมการณ์พื้นฐานหรืออุดมการณ์ท้องถิ่นที่ไม่เข้มแข็งพอ ก็อาจจะเริ่มเปลี่ยนความเชื่อ และนำไปสู่การครอบงำทางอุดมการณ์ได้ง่าย

สิริवंท์ กลิ่นละมุน (๒๕๔๕) ได้ศึกษาการสะท้อนอุดมการณ์ผ่านการเล่าเรื่องในข่าวกรณีความขัดแย้งโรงไฟฟ้าบ่อนอก โดยใช้ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มติชน ข่าวสด เดลินิวส์ กรุงเทพธุรกิจ และไทยโพสต์ ช่วงเดือน มกราคม พ.ศ.๒๕๔๕ - พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งอุดมการณ์จะเป็นสิ่งที่คัดค้านได้ด้วยวิธีการเล่าเรื่องเพื่อให้ทราบว่าข่าวโรงไฟฟ้าบ่อนอกมีสิ่งใดถูกนำเสนอหรือไม่ และมีปัจจัยอะไรที่เป็นตัวมากำหนด ซึ่งพบว่าอุดมการณ์หนังสือพิมพ์นำเสนอเรื่องของ “สิ่งแวดล้อม” เป็นหลัก โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มต่อต้านการก่อสร้างอุดมการณ์ฝ่ายนี้จึงเป็นอุดมการณ์ที่ต่อต้านอำนาจรัฐ และกลุ่มสนับสนุนการก่อสร้างนำเสนออุดมการณ์ที่อยู่บนฐานการพัฒนาหรืออุดมการณ์สนับสนุนอำนาจรัฐ แม้ว่าหนังสือพิมพ์จะนำเสนออุดมการณ์ทั้ง ๒ ฝ่ายแต่กระบวนการทำงานของหนังสือพิมพ์ก็ได้นำอุดมการณ์ของตนมาใช้ทุกครั้งที่มีรายงานข่าวเช่นกันเพราะอุดมการณ์ในที่นี้คือ แนวคิด ทศนคติ ค่านิยม ประสพการณ์ ซึ่งจะสามารถนำมาพิจารณาคัดเลือกข่าวสารในการนำเสนอด้วย และจากปัจจัยการนำเสนอเช่นนโยบายองค์กร ข้อจำกัดแหล่งข่าว ความรู้และประสพการณ์ของนักข่าว กระแสความเคลื่อนไหวของรัฐบาลและคุณค่าข่าวทำให้หนังสือพิมพ์ยังคงไม่มีความเป็นกลาง อิสระเสรีภาพของสื่อมวลชนยังคงเป็นเรื่องของ “อุดมคติ”

อัญนิดา น้อยวงศ์ (๒๕๔๕) ได้ศึกษาบทบาทของ www.muslimthai.com ในการปกป้องอุดมการณ์อิสลาม ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม - พฤศจิกายน พ.ศ.๒๕๔๔ พบว่า การปกป้องอุดมการณ์อิสลามหรือ “ญิฮาด” (การต่อสู้เพื่อความถูกต้อง) โดยเว็บมาสเตอร์นำเสนอบทความ ๓๖ บทความจาก ๔๐ บทความว่าอุดมการณ์อิสลามเหนือกว่าอุดมการณ์ตะวันตก และทำให้เห็นว่าขบวนการไซออนนิสต์เป็นผู้อยู่เบื้องหลังที่ทำให้ให้อุดมการณ์อิสลามถูกบิดเบือนโดยใช้โลกตะวันตกหรือสหรัฐอเมริกาเป็นเครื่องมือ และหลังจากเว็บไซต์ถูกสั่งปิดสองครั้งอุดมการณ์อิสลามต้องตกอยู่ในฐานะอุดมการณ์รอง (Subordinate Ideology) ระยะเวลาหนึ่ง โดยต่อสู้กับอุดมการณ์หลัก (Dominant Ideology) หรืออุดมการณ์ตะวันตก ทั้งการต่อต้าน (Resistant) การต่อรอง (Negotiate) และการยอมรับ (Assimilate) เพื่อครอบครองความคิดและจิตใจชาวมุสลิมในประเทศไทย

เชียน นีรันดร์นุด (๒๕๔๖) ศึกษาการถ่ายทอดอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ผ่านนิตยสารผู้หญิง ๓ ฉบับ คือ ดิฉัน ขวัญเรือน และคู่สร้างคู่สม ผลการศึกษาเชียน พบว่า การนำเสนอภาพลักษณ์ (ของอัตลักษณ์) ความเป็นหญิงแบ่งเป็น ๔ ด้าน คือ ด้านชีวิตส่วนตัวและ

การครองเรือนมีความคิดแบบแยกความเป็นหญิงและชาย ซึ่งมีภาพผู้หญิงที่เป็น “แม่และเมีย” ด้านชีวิตการทำงานและภายนอกครัวเรือนมีการแบ่งพื้นที่ผู้หญิงและผู้ชาย จากพื้นที่สาธารณะ มาสู่พื้นที่เดียวกัน แต่เป็น “ข้างเท่าหลังในพื้นที่สาธารณะ” สำหรับผู้หญิง ด้านความสัมพันธ์ทางเพศมีการประเมินมาตรฐานผู้หญิงดี คือการรักษาพรหมจรรย์ การยกย่องครอบครัวแบบผิวเดียวเมียวเดียว เป็นต้น และด้านความงามมีการจัดการกับ “ร่างกายในอุดมคติ” เช่น ขาว ผอม เป็นต้น ซึ่งทั้ง ๔ ด้านแสดงให้เห็นผู้หญิงในด้านลบและตกอยู่ใต้ความคิดอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่ โดยเขียนยังเห็นวาทนิตยสารผู้หญิงน่าจะเป็นสื่อที่ผลิตขึ้นเพื่อประโยชน์ของผู้หญิง แต่กลับไปเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การปกป้องรักษา และชำระไว้ซึ่งอุดมการณ์ชายเป็นใหญ่

มลลนา นาคมณี (๒๕๔๖) ได้ศึกษากลุ่มต่อต้านการแทรกแซงการนำเสนอข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีและอุดมการณ์ของวิชาชีพนักข่าวโทรทัศน์ โดยศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์ จากการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่อต้านการแทรกแซงการนำเสนอข่าว พบอุดมการณ์ ๒ ชุดคือ อุดมการณ์วิชาชีพ (Professional Ideology) มองเห็นการปะทะกันของอุดมการณ์ทำงานด้านสื่อมวลชนกับอุดมการณ์ของทุนนิยมการเคลื่อนไหวจึงเน้นรักษาเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไว้ และอุดมการณ์อาชีพ (Occupational Ideology) มองปัญหาว่ามาจากผู้บริหารไอทีวีไม่เป็นธรรมต่อลูกจ้างในเรื่องค่าตอบแทนและความมั่นคงในหน้าที่การทำงาน โดยมีปัจจัยที่มีผลต่อการแสดงออกถึงอุดมการณ์ที่ยึดถือ ๓ ประเด็น คือจุดมุ่งหมายในการทำงาน ระบบการบริหาร และเกิดการรวมกลุ่มทางวิชาชีพ

สุนี ไชยรส (๒๕๔๗) ได้ศึกษาการหลอมรวมอุดมการณ์เฟมินิสต์ประชาธิปไตย และสิทธิมนุษยชน ว่าเป็นอุดมการณ์ที่เชื่อมโยงกับอุดมการณ์ประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน โดยศึกษาจากประสบการณ์ตรงในช่วงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๑๖ จะเป็นประโยชน์กับอุดมการณ์ทั้ง ๓ กลุ่ม และช่วยสร้างความเข้าใจในการต่อสู้เพื่อความเสมอภาคหญิงชาย สำหรับหญิงชายที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย และความเป็นธรรมในมิติสิทธิมนุษยชน และให้ตระหนักว่าอุดมการณ์ “เฟมินิสต์” เป็นเรื่องของทุกคน การหลอมรวมทั้ง ๓ อุดมการณ์ของสุนีจึงมีเป้าหมายเพื่อความเสมอภาคหญิงชายให้ทุกคนเป็นแกนกลาง โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อยุติวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ โดยปรากฏมาเป็นลักษณะทางรูปธรรมต่าง ๆ ได้แก่

๑. เคารพศักดิ์ศรีของความเป็นคนของผู้หญิง เช่น คัดค้านความรุนแรงทางเพศหญิงแบบทั้งการคุกคามทางเพศ การล่วงละเมิดทางเพศ การข่มขืนภรรยาและผู้อื่น การค้าหญิงและเด็ก ผู้หญิงมีสิทธิตัดสินใจในเนื้อตัวร่างกายของตนเอง มีสิทธิที่จะรัก/แต่งงาน หย่าร้างหรือเลือกเป็นหญิงรักหญิง ชายรักชาย

๒. ความเสมอภาคในโอกาส ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ เพราะความแตกต่างทางเพศ
ฐานะ สถานะการสมรส เชื้อชาติ ศาสนา เช่น ในการศึกษา การทำงาน และความก้าวหน้า
สวัสดิการ การเข้าถึงบริการสาธารณะและงบประมาณของรัฐ ความเสมอภาคทางกฎหมาย
สัญชาติบุตร

๓. ให้ทุกคนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพตามความสามารถของแต่ละคนอย่าง
เต็มที่ รวมถึงมีมาตรการส่งเสริมความเสมอภาคเป็นพิเศษ สำหรับผู้หญิงที่ยังด้อยโอกาสต่างๆ
เช่น สถานดูแลเด็ก การฝึกอบรม

๔. ให้ผู้หญิงมีส่วนรับรู้ วางแผนและตัดสินใจทุกระดับ ทั้งในทางการเมือง มี
ส่วนร่วมจัดการและตัดสินใจในชุมชนและท้องถิ่น ร่วมตรวจสอบและผลักดันกฎหมาย นโยบาย
ต่างๆ รวมทั้งได้รับการส่งเสริมเป็นนักการเมืองทุกระดับ

วรวรรณ ทองสุกร (๒๕๔๘) ได้ศึกษาว่าทการชาตินิยมของจอมพล ป.
พิบูลสงคราม ใน ๒ ช่วงเวลาที่จอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรีได้แก่ พ.ศ.๒๔๘๑-
๒๔๘๗ และ พ.ศ.๒๔๙๑-๒๕๐๐ พบว่า อุดมการณ์ชาตินิยมที่ผ่านบันทึกคำกล่าวสุนทรพจน์
คำปราศรัย คำวิงวอนและคำประพันธ์ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เชื่อมโยงกับ การส่งเสริม
รัฐนิยมภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย การนิยมวัฒนธรรมไทยและแสดงตัวเป็น
แบบสากล ตัวและการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ การตอกย้ำอุดมการณ์ทางการเมืองคือ “ลัทธิ
ชาตินิยม” ทั้งสองยุคแตกต่างกันไปตามจุดประสงค์ การรณรงค์อุดมการณ์ชาตินิยมลดลงไปตาม
ยุคสมัย ได้แก่ ช่วงแรก (พ.ศ.๒๔๘๑-๒๔๘๒) เน้นการปกครองระบอบประชาธิปไตยเพื่อ
ประโยชน์ประชาชนและต่อต้านการปกครองระบอบเก่า โดยการสร้างสัญลักษณ์เช่น ธงไตรรงค์
แทนธงช้าง เปลี่ยนจาก “สยาม” เป็น “ไทย” เป็นต้น ช่วงที่สอง (พ.ศ.๒๔๘๒-๒๔๘๔) เน้นการ
สร้างเอกลักษณ์ชาติให้เกิดความรู้สึกเดียวกัน โดยการใช้นโยบายเพื่อชักชวนผ่านสื่อ
วิทยุกระจายเสียง เป็นต้น ช่วงที่สาม (พ.ศ.๒๔๘๕-๒๔๘๗) เป็นยุค “เชื่อผู้นำ ชาติพ้นภัย” โดย
มีบริบททางการเมืองและการเมือง เศรษฐกิจและสังคมถึงความสามารถในการจัดการประเทศ
ภายใต้การนำของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ช่วงที่สี่ (พ.ศ.๒๔๙๑-๒๕๐๐) มีการนำนโยบาย
ชาตินิยมกลับมาใช้อีกครั้งเพื่อต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์

รภัส ทองสวัสดิ์ (๒๕๔๙) ได้ศึกษาว่าทการรวมและอุดมการณ์ของผู้เกี่ยวข้องกับ
นโยบายปราบปรามยาเสพติด จากหนังสือพิมพ์ ๔ ฉบับคือ ไทยรัฐ มติชน ข่าวสดและกรุงเทพ
ธุรกิจ ตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ.๒๕๔๖ – วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ.๒๕๔๖ รวม ๑,๐๕๐ ชิ้น
พบว่าวาทกรรมที่เกิดขึ้นสัมพันธ์กับอำนาจ อุดมการณ์ กับกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ รัฐบาล
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ฝ่ายค้าน นักวิชาการและสื่อมวลชน โดยรัฐบาลได้สร้าง

ภาพลบให้แก่ผู้ค้ายาเสพติด ด้วยการทำให้เป็น “คนอื่น” เพื่อสร้างความรู้ ความจริงให้ตัวบททำให้ผู้ค้ายาเสพติดเป็น “ศัตรูของชาติ” ปฏิบัติการทางวาทกรรมเกิดจากนายกรัฐมนตรีกษัตริย์ชินวัตร กำหนดนโยบายปราบปรามยาเสพติดเป็นวาระแห่งชาติต่อมาก็กลายเป็นนโยบายประชานิยมเพื่อชำระไว้ซึ่งอำนาจความชอบธรรมจากประชาชน การทำสงครามยาเสพติดของรัฐบาลจึงถูกผลิตซ้ำอยู่ตลอด สื่อมวลชนก็มีส่วนสำคัญในการให้ความหมายและเป็นเครื่องมือสร้างอัตลักษณ์ในรัฐบาลขณะที่จะไม่พบการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวกับนโยบายปราบปรามยาเสพติดในกลุ่มของนักวิชาการและคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รัฐจึงสามารถครอบงำทางอุดมการณ์ที่ทำให้เห็นว่ารัฐสามารถกำกับความจริงในการปราบปรามยาเสพติดขณะนั้นได้

รังสิวุฒิ ทับทิมทอง (๒๕๔๙) ได้ศึกษาการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดความรู้และอุดมการณ์ชาตินิยมสู่คนรุ่นใหม่ผ่านละครวิทยุอิงประวัติศาสตร์คณะรังสิมันต์ พบว่ากองทัพบกมีแนวคิดที่จะเปลี่ยนรูปแบบรายการเพลงที่แทรกด้วยการสนทนาหรือบทความที่ปลุกจิตสำนึกรักชาติมาเป็นละครวิทยุอิงประวัติศาสตร์ที่ออกอากาศทาง FM103 ตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ เป็นต้นมา โดยมีแนวคิดหลักในการปลุกจิตสำนึกความรักชาติ รักแผ่นดิน โดยเฉพาะกับเด็กรุ่นใหม่ที่หลงไปกับกระแสตะวันตกและเพื่อให้ภูมิใจในเอกราชไทยจนทุกวันนี้ การนำเสนออุดมการณ์ชาตินิยมได้แก่ การสำนึกในบุญคุณของบรรพบุรุษและแผ่นดินไทย ความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การรู้จักหน้าที่ของตนเองที่มีต่อประเทศชาติ ความเสียสละและบำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของชาติ ความสามัคคีของคนในชาติ และการรู้จักรักษามรดกของชาติที่สืบทอดกันมา

งานวิจัยเกี่ยวกับอุดมการณ์ ที่ศึกษาทางสาขานิติศาสตร์จะพบอุดมการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ส่วนสาขารัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์จะเป็นอุดมการณ์ที่เกิดจากการรับใช้กลุ่มอำนาจในเมือง การปกครอง หรืองานวิจัยที่สะท้อนอุดมการณ์เกี่ยวกับผู้หญิง เช่น งานวิจัยของ ปิยรัตน์ บันลี และเชียน นีรันดรันุต ก็จะเป็นประโยชน์กับผู้วิจัยเพื่อประกอบการวิเคราะห์ของผู้วิจัยในด้านอุดมการณ์ และสาขาอักษรศาสตร์ก็จะพบการศึกษาทั้งที่เป็นความคิด ค่านิยม และอุดมการณ์ที่ได้จากการวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาหรือการสื่อความหมายของข้อมูลที่ศึกษาจนทำให้เห็นอุดมการณ์ในด้านประวัติศาสตร์ สำหรับงานผู้วิจัยเกี่ยวข้องกับการศึกษาภาษาเป็นสำคัญ ดังนั้น งานวิจัยสาขาอักษรศาสตร์ในด้านภาษาจะเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ที่สำคัญของผู้วิจัย เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่าเครื่องมือทางภาษามีความสำคัญที่จะสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ที่อยู่เบื้องหลังผู้ผลิตตัวบทได้

๒.๒.๕ งานวิจัยเกี่ยวกับนิตยสาร

จากบทความของ เมกชิน และ ทอร์นบอร์โรว์ (Machin and Thornborrow, 2003: 455) ได้กล่าวถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับนิตยสารผู้หญิงโดยสรุปไว้เป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๑. ผู้หญิงถูกแสดงให้เป็นวัตถุทางเพศ เพราะยังคงมีการถ่ายทอดบทบาททางเพศในแบบเดิม และนิตยสารก็ทำให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้คือความเป็นจริงของสังคม
๒. ผู้หญิงถูกแสดงให้เห็นว่าการกระทำต่างๆ ของผู้หญิงเป็นเรื่องเล็ก เพราะจะไม่พบว่า การกระทำผู้หญิงสร้างอะไรให้เกิดขึ้นกับโลก
๓. นิตยสารผู้หญิง แสดงให้เห็นโลกที่ง่ายหรือธรรมดาเพื่อที่จะไปลดความตรงกันข้ามระหว่างเพศลง ดังนั้น นิตยสารผู้หญิงจึงได้ตั้งผู้หญิงให้เห็นว่าชีวิตประจำวันของเธอเป็นเรื่องธรรมดาของโลก
๔. นิตยสารผู้หญิงแสดงให้เห็นโลกที่ขัดแย้งกัน และมีผู้หญิงเป็นแบบที่ทำให้เห็นความผิดพลาดนี้
๕. นิตยสารผู้หญิงแสดงให้เห็นว่ามีการทำลาย ภาพลักษณ์ (Self-Image) ของผู้หญิงเอง เพราะความคิดผู้หญิงถูกทำให้บิดเบือน จึงทำให้นิตยสารผู้หญิงไม่สามารถทำให้ผู้หญิงก้าวไปข้างหน้าได้

อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโฆษิต (๒๕๒๙) ศึกษาบทบาทของนิตยสารผู้หญิงในการให้ความรู้เพื่อพัฒนาสตรี โดยศึกษานิตยสารผู้หญิงที่มียอดจำหน่ายสูงและได้รับความนิยมจากกลุ่มต่างๆ ๖ ฉบับ คือ กุลสตรี ขวัญเรือน ดิฉัน ลลนา แพรว และเปรี้ยว โดยพบปริมาณความรู้ที่ให้แก่อ่าน ที่มากที่สุดคือการเข้าใจและรู้จักวิถีชีวิตของเพื่อนมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการด้านเนื้อหาของผู้อ่านด้วยกัน และบทบาทของนิตยสารผู้หญิงที่ให้ความรู้เพื่อพัฒนาสตรีนั้น อุบลวรรณพบว่า นิตยสารผู้หญิงมีบทบาทในการเสนอเนื้อหาด้านคุณลักษณะส่วนตัวของสตรี เช่น การดำเนินชีวิต การดูแลร่างกายและจิตใจ เป็นต้น ซึ่งมีปริมาณมากพอกับการมีส่วนร่วมในสังคม เช่น บทบาทในสังคม ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น ส่วนด้านชีวิตและครอบครัว เช่น การเลือกคู่ครองและการครองเรือนนั้น มีบทบาทในการเสนอเนื้อหาความรู้ค่อนข้างน้อย

งานวิจัยของ ระวีวรรณ ประกอบผล (๒๕๓๐) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ นิตยสารว่า นิตยสารได้ถูกกำหนดหน้าที่ในสังคมไว้ ๕ ประการ คือ

๑. ทำหน้าที่เหมือนเป็น ยาม คอยรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ให้คนในสังคมได้รู้ แม้จะไม่รวดเร็วเหมือนหนังสือพิมพ์ แต่นิตยสารก็จะรวมเหตุการณ์ต่างๆ ในสังคม มาวิเคราะห์ วิจัย และสรุป ทำให้ได้รายละเอียดมากขึ้น

๒. ทำหน้าที่เหมือนเป็น สะพาน เชื่อมโยงระหว่างสังคมเก่ากับสังคมใหม่ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดในสังคมทุกขณะ นิตยสารจะถ่ายทอดเรื่องราวการเปลี่ยนแปลงได้หลายแง่มุม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนช่วงต่างๆ การใช้ภาษา การใช้ภาพเพื่อเก็บเรื่องราว เป็นต้น

๓. ทำหน้าที่เป็นเหมือน เวที หรือสื่อกลางแสดงความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างละเอียด ซึ่งเป็นสื่อที่เอื้อต่อการใช้ความคิดและการแสดงออกถึง ความคิดนั้นๆ

๔. ทำหน้าที่เป็นเหมือน ครู ให้ความรู้ และการศึกษาแก่ประชาชน ซึ่งถือเป็น หน้าที่หลักของสื่อมวลชน นิตยสารแต่ละประเภทก็จะให้ความรู้แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับ จุดมุ่งหมายในการดำเนินงานของนิตยสารแต่ละฉบับ

๕. ทำหน้าที่ให้บริการด้านธุรกิจ ในระบอบการปกครองแบบเสรีนิยม โดยเฉพาะการประกาศทั้งที่เป็นเรื่องสาธารณประโยชน์และการขายสินค้า

นอกจากนี้มีการศึกษาเชิงสำรวจนิตยสารผู้หญิงไว้อย่างครอบคลุม ได้แก่ งานวิจัยของ อุบลวรรณ ปิติพัฒนาโชค และ อวยพร พาณิช (๒๕๓๒) ที่ได้ศึกษา ๑๐๐ ปี ของ นิตยสารสตรีไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๑-๒๕๓๑ ผลการศึกษา พบว่า สามารถแบ่งนิตยสารออกได้ เป็น ๕ ยุค คือ

ยุค ๑ ยุคการปลุกสำนึกในด้านการเฝ้าหาความรู้และสิทธิของสตรีไทย (พ.ศ. ๒๔๓๑-๒๔๗๕) มีเนื้อหาให้ความรู้ ความคิดต่างๆ ที่ทันสมัย ปลุกให้สตรีเห็นความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ และสิทธิของสตรีด้วย ยุคนี้ช่วงแรกผู้จัดทำนิตยสารสตรีมักจะเป็นผู้ชาย นิยมใช้ร้อยกรองหรือบทกวี เช่น นาริรมย์ บำรุงนารี กุลสตรี สตรีนิพนธ์ สตรีศัพท์ สตรีไทย สยามยุพดี และนารีนาถ

ยุค ๒ ยุคมีดของนิตยสารสตรี (มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๔๘๙) ยุคนี้มี เหตุการณ์ทางการเมืองเกิดขึ้น เช่น การเปลี่ยนแปลงการปกครอง สงครามโลกครั้งที่ ๒ ภาวะ เศรษฐกิจตกต่ำ และนโยบายการปฏิวัติวัฒนธรรมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม นิตยสารสตรี ถูกล้มหายไปเกือบ ๑๓ ปี มีเพียง ๓ ฉบับในช่วงนี้ คือ หญิงไทย ประมวลมารคและสวนอักษร

ยุค ๓ ยุคตื่นตัวของนิตยสารสตรี (พ.ศ.๒๔๙๐-๒๕๐๐) ในช่วงนี้นิตยสารสตรี กลับฟื้นคืนมาในโลกของนิตยสารอีก มีนิตยสารเกิดขึ้นหลายฉบับ แม้ว่าในระยะต้นๆ ภาวะเศรษฐกิจจะยังคงตกต่ำอยู่ เนื้อหาเน้นทางด้านบันเทิงและแม่บ้านการเรือน มี ๒๕ ฉบับ ที่สำคัญในยุคนี้ คือ สตรีสาร สกุลไทย กุลสตรี เดลินิวส์วันจันทร์ ศรีสัปดาห์ เพลนิจิตต์ และเวรดี

ยุค ๔ ยุคนวนิยายพาฝัน (พ.ศ.๒๕๐๑-๒๕๑๖) มีนิตยสารเกิดขึ้นอีก ๒๓ ฉบับ แม้สภาพบ้านเมืองจะตกอยู่ในยุคของเผด็จการ ส่งผลให้เรื่องราวเนื้อหาเป็นเฉพาะด้านบันเทิง เต็มไปด้วยนวนิยายพาฝัน นักเขียนดังๆ เกิดขึ้นในยุคนี้ เช่น กัญญาชลา ทมยันตี บุษยมาส นิตยสารที่สำคัญ ได้แก่ ขวัญเรือน ดรุณี สตรีไทย คุณหญิง และลลนา เกิดขึ้นในปลายยุคนี้

ยุค ๕ ยุคข่าวสารและความหลากหลายของนิตยสารสตรี (พ.ศ.๒๕๑๖-๒๕๓๑) มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่ให้ข่าวสารและความรู้หลายด้านมากขึ้น เพราะความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและการสื่อสาร มีนิตยสารเกิดขึ้นมากถึง ๖๔ ฉบับ ที่สำคัญได้แก่ ดิฉัน แพรว หญิง หญิงไทย สตรีทัศน์ และจันทร์ ฯลฯ

หลังจากนั้น อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโฆษิต (๒๕๔๒) ได้ศึกษาต่อในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๔๑ ช่วงปลายของทศวรรษประมาณ พ.ศ.๒๕๓๘-๒๕๔๑ เศรษฐกิจเริ่มตกต่ำลงเรื่อยๆ จนถึงขีดสุดในปลายทศวรรษ ช่วงนี้น่าจะเรียกว่าเป็นช่วงเริ่มต้นของ ยุคที่ ๖ ของนิตยสารสตรีที่อยากจะเรียกว่าเป็น “ยุคของความตระหนักและระวังตัวของนิตยสารสตรี”

วรินทรา ไกยรวงศ์ (๒๕๔๐) ได้ศึกษามิติแห่งการบริโภคที่ปรากฏในนิตยสารผู้หญิง ๓ ฉบับ คือ ดิฉัน แพรวสุดสัปดาห์ และขวัญเรือน โดยใช้กรอบทฤษฎีเชิงตรรกวิทยา การบริโภคของโบดริยาร์ด พบว่า คุณค่าเชิงตรรกวิทยาการบริโภคนั้น แบ่งได้เป็น ๔ คุณค่า คือ

๑. ตรรกวิทยาเชิงอรรถประโยชน์ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัตถุ(สินค้า) ในแง่การใช้ประโยชน์ เป็นการตอบสนองความต้องการพื้นฐานเท่านั้น เช่น การบอกข่าวสาร การให้ความรู้และความบันเทิง

๒. ตรรกวิทยาของค่าการแลกเปลี่ยน เมื่อวัตถุถูกจัดให้เป็น “สินค้า” ก็จะมีมูลค่าในการแลกเปลี่ยนเกิดขึ้น เช่น การให้บริการทางธุรกิจ การเป็นพื้นที่ในการโฆษณา ราคาของนิตยสาร เป็นต้น

๓. ตรรกวิทยาของค่าสัญลักษณ์ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัตถุ ที่ไม่ได้มองในด้านประโยชน์เท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้าง “สัญลักษณ์” ให้กับวัตถุนั้นกลายเป็นสิ่งที่มีสัญลักษณ์ในการอ้างถึงได้ เช่น การสร้างภาพลักษณ์ของนิตยสารด้วย ปก นักเขียนชื่อดัง การเลือกบุคคลที่มีชื่อเสียงมาสัมภาษณ์ลงคอลัมน์ การเลือกประเด็นที่กำลังเป็นที่สนใจขณะนั้น การไปต่างประเทศ เป็นต้น

๔. ดร.กรวิทยาของการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ เมื่อวัดถูกสร้างให้มี “สัญลักษณ์” ในการนำออกไปใช้ภายนอกเพื่อสัมพันธ์กับคนในสังคม จึงถือเป็นการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์ เช่น เป็นสัญลักษณ์แห่งสื่อกลางในการเข้าสังคม ส่งเสริมลักษณะส่วนตัวให้ดูดี และให้ความรู้สึกประทับใจในตัวสินค้า

กนิษฐา ฝั่งวร (๒๕๔๓) ได้ศึกษานิตยสารสตรีต่างประเทศฉบับภาษาไทยในการพัฒนาบุคลิกภาพ โดยใช้นิตยสาร Elle, Cleo และ Cosmopolitan ซึ่งพบว่าทั้ง ๓ นิตยสารเน้นแนวคิดด้านการพัฒนาบุคลิกภาพมากที่สุด รองลงมาเป็นเรื่องของการดูแลรักษารูปร่างและการสร้างความมั่นใจในตนเอง ส่วนข้อมูลจากแบบสอบถามพบว่านิตยสารทั้ง ๓ ฉบับ ได้นำความรู้ด้านการพัฒนาบุคลิกภาพไปประยุกต์ใช้ในระดับใกล้เคียงกัน และข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์พบว่าตนเองมีพัฒนาทางบุคลิกภาพที่ดีขึ้นหลังจากอ่านนิตยสารมากกว่า ๑ ปี ขณะที่ผู้อ่านบางคนเปลี่ยนแปลงตนเองตามที่นิตยสารแนะนำทันทีเพื่อบุคลิกภาพที่ดีขึ้น ซึ่งผู้อ่านก็พึงพอใจเมื่อได้ทดลองปฏิบัติตามคำแนะนำของนิตยสาร

เริงฤดี ปรากฏการณ์ (๒๕๔๔) ได้ศึกษาการเปิดรับเนื้อหาทางเพศจากนิตยสารผู้หญิงและทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องเพศวัยรุ่นและวัยทำงาน จากนิตยสาร ๔ ฉบับ คือ Image, Elle, Cosmopolitan และ Cleo กับสตรีวัยรุ่นอายุ ๑๕-๒๑ ปีและวัยทำงานอายุ ๒๒ ปีขึ้นไป พบว่าผู้หญิงวัยรุ่นเปิดรับเรื่องเพศจากสื่อทั่วไปมากกว่าผู้หญิงวัยทำงาน ซึ่งคลีโอเป็นสื่อที่ผู้หญิงเปิดรับมากที่สุด โดยมีวัตถุประสงค์ที่มีน้ำหนักมากที่สุดคือความทันสมัย เนื้อหาที่ผู้หญิงเลือกอ่าน ได้แก่ แฟชั่น การแต่งตัว แต่งกาย นอกจากนี้ผู้หญิงยังมีทัศนคติเกี่ยวกับการคุมกำเนิดและการรับรู้เรื่องเพศ โดยเห็นว่าเนื้อหาทางเพศเป็นเรื่องไม่ควรปิดบัง แต่ไม่เห็นด้วยในทัศนคติเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์แบบเสรี ส่วนการเปิดรับนิตยสารผู้หญิงที่มีเนื้อหาทางเพศสัมพันธ์กับทัศนคติเรื่องเพศสัมพันธ์บางประเด็นได้แก่ การใช้ชีวิตคู่อยู่ก่อนแต่ง รักร่วมเพศ และการมีเพศสัมพันธ์กับคนแปลกหน้า จึงเป็นไปตามสมมติฐานบางส่วนเท่านั้นเพราะประเด็นทัศนคติทางเพศส่วนใหญ่ไม่มีความสัมพันธ์กับปริมาณการเปิดรับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พรรณฤดี ช.เจริญยิ่ง (๒๕๔๕) ได้ศึกษาการบริโภคสื่อนิตยสารในฐานะสื่อโฆษณาของกลุ่มผู้หญิงวัยทำงาน โดยวิจัยเชิงสำรวจกับกลุ่มบริโภคเพศหญิงวัยทำงานอายุระหว่าง ๒๐-๓๙ ปีในกรุงเทพฯ จำนวน ๔๐๐ คน และสัมภาษณ์ผู้บริโภคที่เป็นสมาชิกนิตยสารดิฉัน แพรว Elle และ Cosmopolitan ผลการศึกษาด้านทัศนคติและพฤติกรรมของกลุ่มตัวอย่างพบว่า คอลัมน์ที่ได้รับความสนใจมากที่สุดคือ คอลัมน์เกี่ยวกับสุขภาพ รองลงมาคือ คอลัมน์ความงาม ส่วนผลการวัดคุณค่าของนิตยสารซึ่งนิตยสารแพรวเป็นนิตยสารที่กลุ่มตัวอย่างจดจำหรือระลึกถึงมากที่สุด โดยให้ผลในเชิงบวก สำหรับนิตยสาร Elle ได้รับคุณค่าในเรื่องรูปลักษณ์การออกแบบมากที่สุด ส่วนความคิดเห็นด้านโฆษณาในนิตยสารพบว่าหากอยู่ทางด้านขวาหรือ

มีขนาดใหญ่จะมีผลต่อการดึงดูดใจผู้อ่านได้และผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีจำนวนน้อยที่จะซื้อสินค้าจากโฆษณาและเมื่อวัดคุณค่าตราสินค้าของนิตยสารทั้ง ๔ ฉบับแล้ว พบว่า แพรวเป็นนิตยสารที่มีคุณค่าตราสินค้ามากที่สุด

อรชุนา เก่งชน (๒๕๔๕) ได้ศึกษาการเคลื่อนไหวของกระแสสตรีนิยมบุกเบิกที่ปรากฏในนิตยสาร (พ.ศ.๒๕๔๙-๒๕๗๗) ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ประเด็นใหญ่ๆ ดังนี้

ประเด็นแรกการแสดงออกทางวาทกรรม พบว่า นิตยสารสตรีนำเสนอทั้งความเชื่อและทัศนคติแบบสตรีนิยม และความเชื่อและทัศนคติแบบเก่า มีการเพิ่มคุณค่าและศักยภาพของสตรี เช่น การใช้ภาพสตรีที่เป็นบุคคลสำคัญลงหน้าปกนิตยสาร การสร้างค่านิยมทัศนคติและบุคลิกภาพใหม่ให้สตรี การชักชวนให้สตรีสร้างคุณค่าและศักยภาพ

ประเด็นที่ ๒ แนวคิดสตรีนิยมที่สะท้อนผ่านการเคลื่อนไหวของกระแสสตรีนิยมที่ปรากฏในนิตยสารมี ๒ แนวคิด คือ แนวคิดสตรีนิยมแบบเสรีนิยมและแนวคิดสตรีนิยมแบบเชิงวัฒนธรรม

ประเด็นที่ ๓ มุมมองของนิตยสารสตรีต่อปฏิบัติการของคนในสังคมที่มีต่อการเคลื่อนไหวของกระแสสตรีจากจดหมายผู้อ่าน และทัศนะที่ปรากฏในนิตยสารบุรุษมี ๔ ลักษณะ คือ ทั้งสตรีที่ยอมรับและไม่เห็นด้วย บุรุษมีทั้งไม่เชื่อว่าเป็นฝีปากของสตรีและคัดค้านหนังสือพิมพ์บุรุษไม่ยอมรับและโจมตีสตรีอย่างรุนแรง และรัฐบาลเพิกเฉยและไม่สนใจในการเคลื่อนไหวและข้อเรียกร้องของกลุ่มสตรี

ต้องจิต เกษมถาวรศิลป์ (๒๕๔๖) ได้ศึกษารูปแบบการนำเสนอบทความเชิงโฆษณาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางในนิตยสารสตรีกับการเปิดรับ ทัศนคติและความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค จากนิตยสาร ๕ รายชื่อ คือ Elle Cleo ดิฉัน แพรว และ ลิปส์ ซึ่งมียอดผู้อ่านสูงสุดช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๔๖ – มกราคม พ.ศ.๒๕๔๗ รายชื่อละ ๔ เล่ม และสัมภาษณ์ผู้อ่านผู้หญิงอายุ ๑๘-๔๕ ปี รวม ๑๖ คน พบว่าบทความเชิงโฆษณาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางนิยมใช้รูปแบบงานเขียนแบบสัมภาษณ์หรือสนทนามากที่สุด เนื้อหามีการบอกเล่าเรื่องราว และใช้ภาพแสดงสินค้าที่โฆษณาประกอบ ทุกบทความจะมีการระบุตราสินค้าไว้ ผู้ร่วมสนทนาในบทความเชิงโฆษณาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางก็จะมีคำแนะนำสินค้าและยังสามารถจูงใจผู้อ่านได้มากกว่าโฆษณาในรูปแบบอื่น ซึ่งถือได้ว่ารูปแบบการนำเสนอบทความเชิงโฆษณาผลิตภัณฑ์เครื่องสำอางมีอิทธิพลต่อผู้บริโภคให้สนใจ อยากทดลองไปใช้ในระดับหนึ่ง แต่ก็ไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่าจะเกิดการซื้อขึ้นภายหลังจากได้อ่านแล้ว

วิจิศา ไชยสินธุ์ (๒๕๔๗) ได้ศึกษา อัตลักษณ์ “ผู้หญิงเก่ง” ในนิตยสารสตรีช่วง ปี พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๕ โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือ นิตยสารดิฉัน แพรว ผู้หญิง 24 ผู้หญิงวันนี้ ขวัญเรือนและหญิงไทย พบว่านิตยสารทั้ง ๖ ฉบับให้ความหมายผู้หญิงเก่งว่ามีความรู้ ความสามารถในอาชีพของตนได้รับการยอมรับจากสังคมระดับสูง มีวิสัยทัศน์ มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองและสังคม มีความเป็นผู้นำโดดเด่นและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์สูง นิตยสารผู้หญิงทำงานให้ความหมายผู้หญิงเก่งคือมีความสามารถสูง แกร่ง เป็นนักสู้ มีฐานะดี มีชื่อเสียง และการศึกษาสูง ส่วนนิตยสารผู้หญิงทำงานและครอบครัวให้ความหมายผู้หญิงเก่งคือ มีความสามารถสูงทั้งบทบาทการทำงานและครอบครัว มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม สำหรับอัตลักษณ์ผู้หญิงเก่ง มี ๓ ประการ คือ ด้านการทำงาน ได้แก่ มีภาวะผู้นำ มีวิสัยทัศน์ และมีความสามารถด้านการทำงาน ด้านการสร้างตัวตนสู่ความสำเร็จ ได้แก่ เรียนรู้นอกกรอบทั้งจากบุคคล ครอบครัวและการทำงาน ด้านการแต่งกาย ได้แก่ เลือกเครื่องแต่งกาย เสริมบุคลิกภาพแสดงตัวตนชัดเจน เหมาะแก่วัยและกาลเทศะ การประกอบสร้างอัตลักษณ์ผู้หญิงเก่งมีการใช้ภาษา ๖ ลักษณะ คือการใช้คำแทนตัวผู้หญิง การใช้อุปสรรคณ์ สัญลักษณ์ และเปรียบเทียบแบบคู่ตรงข้าม และนิตยสารแต่ละฉบับมีกระบวนการคัดเลือกผู้หญิงเก่ง นโยบายการนำเสนอที่ทัศนะผู้ผลิตและกระบวนการนำเสนอคล้ายคลึงกัน และวัฒนธรรมเพศสภาพทั้งบทบาทในครอบครัวและสังคมกับวัฒนธรรมบริโภคผ่านการโฆษณามีส่วนในการประกอบสร้างอัตลักษณ์ “ผู้หญิงเก่ง” ได้ทั้งสิ้น

สุธิณี กิตติวรรณกุล (๒๕๔๗) ได้ศึกษาภาพของบทบาทของสตรีในงานโฆษณาทางนิตยสารและทัศนคติของนักสร้างสรรค์โฆษณา โดยอาศัยนิตยสารสตรีที่มีผู้อ่านสูงสุด ๑๐ อันดับแรกได้แก่ ขวัญเรือน กุลสตรี Lisa แพรว ดิฉัน Cleo Elle Image ผู้หญิงวันนี้ และแพรวสุดสัปดาห์ และนำมาวิเคราะห์ด้วยค่าทางสถิติพบว่า ภาพรวมโฆษณาส่วนใหญ่ นำเสนอบทบาทหลักที่ไม่ได้ทำงานมากกว่าบทบาทที่ทำงาน และบทบาทย่อยที่ไม่ได้ทำงานที่นำเสนอมากที่สุดคือ บทบาทไม่ประดับ(คือบทบาทที่สตรีทำหน้าที่ประดับให้กับโฆษณา) บทบาทย่อยที่ทำงานพบมากที่สุดคือบทบาทผู้ให้ความบันเทิงและอาชีพนักกีฬา ส่วนประเภทผลิตภัณฑ์โฆษณาพบว่า สินค้า เครื่องสำอาง ของใช้ส่วนตัวและเบ็ดเตล็ดพบมากที่สุด รองลงมา คือ ผลิตภัณฑ์บริการ อาหารเครื่องดื่มและขนมขบเคี้ยว ทัศนคติของนักสร้างสรรค์โฆษณาพบว่า มีทัศนคติต่อโฆษณาชิ้นที่นำเสนอบทบาทสตรีที่ไม่ได้ทำงานดีกว่าสตรีที่ทำงาน ซึ่งอาจจะเป็นแนวโน้มที่ลดลงได้ในอนาคต

สุภมาศ วยอดมวุฒิ (๒๕๔๗) ได้ศึกษาการทำจิตวิญญาณให้เป็นสินค้าในนิตยสารผู้หญิง โดยศึกษาจากนิตยสารผู้หญิงได้แก่ แพรว Lips และ Elle ที่ออกจำหน่ายในปี พ.ศ.๒๕๔๗ จำนวน ๓๖ ฉบับ และสัมภาษณ์บรรณาธิการนิตยสารและหนังสือพิมพ์รวมทั้งผู้ผลิตโฆษณา พบว่า เนื้อหาที่นำเสนอเกี่ยวข้องกับเรื่องของความงาม อาหารและเครื่องดื่ม

สปลา การออกกำลังกาย และการแพทย์ทางเลือก เป็นเนื้อหาที่เบา สบาย ไม่จริงจัง ส่วนเนื้อหาเชิงสัญญาะก็เป็นการเป็นสุขภาวะจิตใจมากกว่าสรรพประโยชน์ของสินค้าซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วรินทรา ไกยรวงศ์ จิตวิญญาณที่ถูกทำให้เป็นสินค้าในนิตยสารผู้หญิง โดยการนำเอาความหมายทางจิตวิญญาณมาถ่ายทอดจำแนกได้ ๕ ประเภท ได้แก่ ความสงบ ความสุข ความผ่อนคลาย ความดีงาม และการเข้าถึงความสมดุลทางจิตใจมาทำให้เป็นรูปธรรมคือ ผ่านรูปแบบของสินค้า ซึ่งปัจจัยที่มีส่วนสำคัญในการกำหนดให้มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงสัญญาะในมิติวิญญาณ คือสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

สุวัลยา นูเร (๒๕๔๗) ได้ศึกษาการแสวงหาข่าวสาร การใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อข่าวสารความรู้เรื่องเพศของกลุ่มผู้อ่านนิตยสารผู้หญิงภาษาไทยชื่อดังประเทศในกรุงเทพฯ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง (อายุ ๑๘-๖๐ปี) ที่อ่านนิตยสาร ได้แก่ Cosmopolitan, Elle, Cleo, Her World, Madame Figaro, Seventeen, marie-claire และ Slimming โดยใช้แบบสอบถามและวิเคราะห์ผลด้วยค่าทางสถิติพบว่า นิตยสารที่กลุ่มตัวอย่างอ่านบ่อยที่สุด ได้แก่ Elle รองลงมาคือ Cleo และ Cosmopolitan ที่อ่านน้อยที่สุดคือ Slimming โดยมีวัตถุประสงค์การอ่านเพื่อฆ่าเวลามากที่สุด รองลงมาคือ เพื่อความสนุกสนาน และน้อยที่สุดคือเพื่อสร้างจินตนาการ ส่วนประเภทความรู้เรื่องเพศที่ชอบอ่านมากที่สุดคือ เทคนิคในการร่วมเพศ รองลงมาคือ ถามตอบปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์และน้อยที่สุดคือ แบบทดสอบทางเพศ สำหรับประโยชน์ในการรับความรู้เรื่องเพศ คือการนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันมากที่สุด น้อยที่สุดคือการนำข่าวสารไปเผยแพร่ให้บุคคลอื่น สุดท้ายผลความพึงพอใจในข่าวสารเรื่องเพศโดยพอใจต่อปัญหาที่อยากรู้มากที่สุดและพึงพอใจต่อรูปแบบการนำเสนอข่าวสารน้อยที่สุด

พีรียา จารุเศรษฐการ (๒๕๔๙) ได้ศึกษาการรู้เท่าทันบทความเชิงโฆษณาในนิตยสารสตรี โดยใช้ข้อมูลนิตยสาร Cleo, Cosmopolitan, Elle, Cheeze และ สุดสัปดาห์ รวมถึงการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างอายุ ๑๔-๒๕ ปี ๑๕ คน พบว่า สินค้าที่มีบทความเชิงโฆษณามากที่สุด คือ เครื่องสำอาง โดยเป็นประเภทบทความรายงานที่มีเนื้อหาทั่วไป โดยใช้โฆษณาหน้าเดียวกับบทความซึ่งมักใส่ยี่ห้อลงไปด้วย และมักมีภาพประกอบเป็นบุคคลพร้อมการนำเสนอสินค้าซึ่งกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่สามารถแยกบทความธรรมดาจากบทความเชิงโฆษณาได้ และปัจจัยที่ทำให้ผู้อ่านรู้เท่าทันคือข้อความลักษณะเชิญชวนแนะนำสินค้า รูปแบบและสีสันทที่สอดคล้องกับสินค้าและพีริเซนเตอร์ ส่วนอุปสรรคในการรู้เท่าทันคือการเขียนแบบบทความทั่วไปไม่เจาะจงถึงสิ่งใดเป็นพิเศษ และกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ก็ไม่เห็นว่าเป็นเรื่องผิดหรือไม่ชอบธรรม ส่วนใหญ่เห็นเป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ขึ้นอยู่กับผู้บริโภค

ยุพา งามสมจิตร (๒๕๔๙) ได้ศึกษาการสื่อสารผ่านปกนิตยสารสตรี ๓ ฉบับ คือ กุลสตรี แพรวและเปรี้ยว โดยใช้วิธีการศึกษาทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์ พบว่า ขั้นตอนการผลิตปกไม่ได้แตกต่างกัน ส่วนเนื้อหาของปกนั้น กุลสตรีมีแนวปกแบบธรรมชาติไม่หวือหวา ผู้เป็นแบบปกเป็นดารานักแสดงที่เป็นที่ยอมรับของสังคม ผู้อ่านจึงสนใจเนื้อหาในตัวเล่มมากกว่า ภาพลักษณ์นิตยสารเป็นแบบกลางแก่กลางใหม่ที่ผู้หญิงต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน และจากการถ่ายภาพปกคนเดียวก็เริ่มมีหัวข้อ (Theme) ประจำฉบับเกิดขึ้น เช่น วันพ่อ วันแม่ เจ้าสาว เป็นต้น สำหรับแพรวได้นำเสนอภาพบุคคลชั้นสูงมีชาติตระกูล ผู้มีชื่อเสียงและพระบรมวงศานุวงศ์ กลุ่มเป้าหมายของแพรวคือภาพลักษณ์ผู้หญิงที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับสูง เนื้อหาจึงมีทั้งสตรีที่มีชีวิตหรูหรา และเรื่องราวที่เป็นประสบการณ์ทั้งดีและร้ายเพื่อเป็นอุทาหรณ์ ภาพปกจึงเน้นความทันสมัย หรุ เก๋และดูดี ส่วนเปรี้ยวเป็นนิตยสารกึ่งแฟชั่นจึงมีภาพปกหวือหวา ใช้นางแบบมืออาชีพทั้งในและต่างประเทศ เน้นแนวบริโภคนิยม เปรี้ยวเน้นคนรุ่นใหม่ที่น่าสนใจ แฟชั่นและความงาม เนื้อหาจึงเน้นคนในสังคมชั้นสูง มีชีวิตหรูหราและต้องการพัฒนาตนเองทั้งสุขภาพ ความงามและแฟชั่น แต่ถึงอย่างไรภาพปกนิตยสารก็มีอิทธิพลอย่างมากในการดึงดูดใจผู้อ่านให้เลือกซื้อนิตยสาร

งานวิจัยเกี่ยวกับนิตยสารผู้หญิงส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยในสาขานิตยสารศาสตร์ อาจเป็นเพราะนิตยสารจัดเป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่ง ดังนั้น แนวทางการศึกษาจึงเป็นการวิเคราะห์ที่กระบวนการผลิต และทัศนคติของผู้อ่าน หรือการเลือกบางประเด็นมาศึกษานิตยสาร หรือเลือกบางส่วนของนิตยสารมาศึกษา เช่น การโฆษณา หรือหน้าปก เป็นต้น ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งที่ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ให้เห็นโครงสร้างของนิตยสารเช่นกัน การศึกษานิตยสารเกี่ยวกับผู้หญิงในสาขานี้จึงเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจที่เกี่ยวกับนิตยสารผู้หญิง หรือความเป็นมาของนิตยสารสตรีสาร เช่น ในงานวิจัยของอุบลวรรณ ปิติพัฒนะโฆษิต และ อวยพร พานิช เป็นต้น